

HET EERSTE BOEK VAN MOZES

GENESIS

Inleiding op

Genesis

Auteur, opschrift en datering

Het woord 'Genesis' is ontleend aan de Griekse vertaling van de boeken van Mozes, de Pentateuch, en betekent: 'oorsprong, wording'. Een uitstekende titel, het gaat immers in heel Genesis over de oorsprong van alles – de wereld, het menselijk geslacht, de zonde en het Joodse volk. Het Hebreeuwse opschrift wordt met gebruikmaking van de eerste tekstwoorden uit het boek vertaald als: 'In het begin.'

Volgens de traditie wordt Genesis net als de andere boeken van de Pentateuch toegeschreven aan Mozes. De andere boeken van de Pentateuch gaan over het leven van Mozes en zijn rol bij de intocht van het volk Israël in het land Kanaän. Sommige delen van deze boeken worden uitdrukkelijk toegeschreven aan Mozes (bv. Num. 33:2; Deut. 31:24). Genesis is duidelijk een inleiding op de volgende boeken. Als Mozes verantwoordelijk was voor de compositie daarvan, dan is het vanzelfsprekend om te veronderstellen dat hij eveneens de auteur is geweest van Genesis (vgl. Joh. 5:46). Deze opvatting over het ontstaan van de Pentateuch vormde het standpunt van joden en christenen van voorchristelijke tijden tot in de 19e eeuw.

Zoals al aangegeven in de Inleiding op de Pentateuch, p. 23-26, werd deze traditionele opvatting in de 19e en 20e eeuw afgewezen door zeer kritische geleerden die geloofden dat Genesis en de andere boeken gedurende een langere periode waren samengesteld en hun uiteindelijke vorm gekregen hadden in de 5e eeuw v.Chr. De laatste decennia zijn geleerden hierover echter steeds meer gaan twijfelen. Men erkent dat de argumenten voor een late datering van de samenstelling van de Pentateuch vanuit een verzameling van bronnen, flinterdun en niet sterk zijn. Het valt niet te ontkennen dat het boek Genesis postmozaïsche elementen bevat zoals mogelijk de plaatsnamen 'Dan' en 'Ur der Chaldeeën' (Gen. 14:14; 15:7), en dat het Hebreeuws van Genesis enigszins gemoderniseerd werd. Maar dat valt ook te verwachten in een heilige tekst die bewaard werd ten behoeve van het onderricht aan toekomstige generaties. Als die de tekst moesten kunnen begrijpen, was het nodig plaatsnamen en archaïsch taalgebruik te herzien.

Gedurende de oudtestamentische periode zullen de verhalen van Genesis een sterke aanmoediging zijn geweest voor het geloof. We moeten ons voorstellen dat deze verhalen aan het volk werden voorgelezen tijdens de grote feesten in Jeruzalem,

of dat ze in het hele land in de dorpen werden voorgedragen door langskomende Levieten. Door het beluisteren van die verhalen konden de mensen in de tijd van David zich erin verheugen dat de beloften aan Abraham over het erven van het land van de grens van Egypte tot de rivier de Eufraat (15:18) in hun dagen min of meer vervuld waren. Anderzijds konden de Joden tijdens de Babylonische ballingschap troost hebben geput uit het feit dat het land Kanaän voor altijd aan hen was beloofd (17:8). Toen de ballingen begonnen terug te keren, ervoeren zij dat die beloften vervuld werden (Neh. 9). Het is daardoor mogelijk dat de verhalen enigszins bijgewerkt werden als zij opnieuw werden verteld, maar er is geen bewijs dat er substantiële veranderingen aangebracht zouden zijn.

Uiteindelijk lijkt Genesis heel goed zijn ontstaan in het 2e millennium v.Chr. te weerspiegelen (Mozes leefde tussen 1500 en 1300 v.Chr.). De geschiedenis van de zondvloed heeft bijvoorbeeld haar beste parallellen in de Atrahasis- en Gilgamesj-vertellingen en in het Sumerische zondvloedverhaal, die omstreeks 1600 v.Chr. werden opgesteld. De geslachtsregisters van Gen. 5 en 11 vinden een parallel in de Sumerische Koningslijst, gedateerd omstreeks 1900 v.Chr. En sommige kenmerken van de verhalen van de aartsvaders duiden erop dat zij in het vroege 2e millennium thuishoren. De namen zijn typerend voor die periode, en vele gewoonten in het familieleven komen overeen met wat van die periode bekend is. De opkomst van Jozef om onderkoning van de farao te worden in Egypte, hoewel niet vermeld in Egyptische teksten, is heel aanneemelijk in het tijdperk van de Hyksos (Semitische heersers van Egypte, ca. 1600 v.Chr.).

Welke datering men ook kiest voor Mozes en de samenstelling van de Pentateuch, er moeten ettelijke eeuwen liggen tussen Mozes en de aartsvaders. In die tijd werden de verhalen over hen waarschijnlijk mondeling doorgegeven, of misschien door een of ander vroeg beschreven bericht dat inmiddels verloren is geraakt. In ieder geval bevestigen de overeenkomsten dat de historische beschrijving van Genesis betrouwbaar is.

Plaats in de Pentateuch

De eerste vijf boeken van de Bijbel worden door de Joden 'de Wet' genoemd en door christenen 'de Pentateuch' of 'de vijf boeken van Mozes'. Het algemene thema van de Pentateuch is Gods verbond met Israël door Mozes, daardoor werd Israël gevestigd als een theocratie (een natie waar Gods aanwijzingen burgerlijke, sociale en religieuze gebieden beheersen) met het oog op het heil van de

hele wereld. Gelet op de discussie over het auteurschap ligt het voor de hand dat Israël in de woestijn de eerste hoorder van de Pentateuch was (de generatie die uit Egypte trok, ofwel de kinderen daarvan). Genesis, als eerste boek van het eerste deel van de Bijbel, richt de aandacht van de lezer op de rest van de Pentateuch, en zo op de rest van de Bijbel. Het verklaart in verteltrant de aard en het karakter van God en de plaats van de mens in Gods schepping. Het biedt een analyse van de zonde en de gevolgen daarvan, en beschrijft Gods antwoord daarop (en toont dus zo aan waarom de ware godsdienst schuldadelgend moet zijn). Het vermeldt de roeping van Abram, in wie alle volken van de aarde gezegend zullen worden, en beschrijft de geboorte en de levens van de voorvaders van het volk Israël, uitlopend op Israël in Egypte. Het feit dat de HEERE de universele Schepper is, toont aan waarom Israël een boodschap heeft voor heel de mensheid. Tegelijkertijd zet Genesis gedragsmodellen uit, zowel in de openingshoofdstukken als in de voorbeelden van de gelovige gehoorzaamheid van de aartsvaders.

Genesis is daarom een boek van onderricht. Dat is de reden waarom Joden het in de Thora plaatsen, want het Hebreeuwse woord *tōrā*, doorgaans vertaald als ‘wet’, heeft de ruimere betekenis van ‘onderricht’. Het kan terecht worden beschouwd als het ‘eerste boek van Mozes’, vanwege zijn rol als inleiding op de volgende vier boeken, Exodus tot en met Deuteronomium, die opgebouwd zijn rond het leven van Mozes. Zoals aangegeven in de Inleiding op de Pentateuch, p. 23-26, zijn de eerste vijf boeken van de Bijbel het fundament voor de rest. Genesis is de basis van de Pentateuch.

Opbouw van het boek

Genesis is verdeeld in twee grote onderdelen: (1) de oergeschiedenis van de wereld vóór Abraham (hs. 1-11); (2) de geschiedenis van de aartsvaders (hs. 12-50). De omvang van de twee delen is betekenisvol: de essentiële hoofdstukken 1-11 leggen de grond voor het hoofdthema, namelijk Gods omgang met Abraham, Izak en Jakob en diens zonen – het onderwerp van de hoofdstukken 12-50.

Genesis gaat over ontstaan en generaties. Beginnend met de Goddelijke ordening van de schepping, volgt het vele generaties lang een familielijn die de lezer meevoert van Adam tot Jakob en zijn zonen (zie diagram, p. 29). Deze familielijn vormt de ruggengraat van Genesis, verbindt zijn afzonderlijke elementen tot een samenhangend geheel, en verklaart de literaire kenmerken die het onderscheiden van andere oudtestamentische verhalende boeken.

Een van de kenmerken van Genesis is de aanhef: ‘Dit zijn de afstammelingen van ...’ (2:4; 5:1 met een kleine variatie; 6:9; 10:1; 11:10; 11:27; 25:12; 25:19; 36:1; 36:9; 37:2; zie tabel hiernaast). Iedere aanhef

werkt als een zoomlens door de aandacht te richten op een kleiner gedeelte van het geheel van het beeld dat in het vorige onderdeel is getoond, en zo functioneert de aanhef als een inleiding op het volgende gedeelte. Terwijl Genesis beschrijft hoe de bevolking van de aarde door vele generaties heen toeneemt, wordt de aandacht van de lezer voortdurend gericht op één speciale persoon in elke generatie en op zijn nakomelingen.

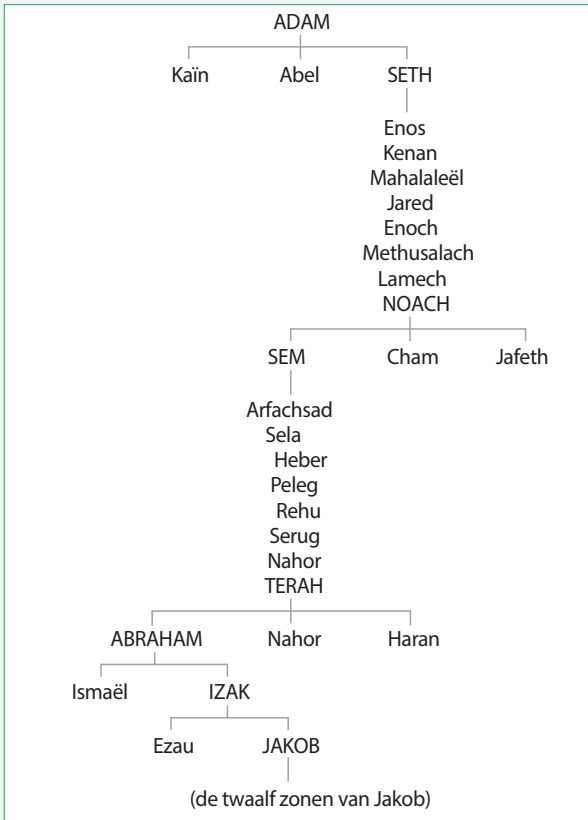
GENERATIES IN GENESIS

Oergeschiedenis (1:1-11:26)			
Inleiding	Algemene aanhef	Specifieke aanhef	Tekstgedeelte
2:4	Dit is wat uit ... voortkwam	de hemel en de aarde	2:4-4:26
5:1	Dit is het boek van de afstammelingen van	Adam	5:1-6:8
6:9	Dit zijn de afstammelingen van	Noach	6:9-9:29
10:1	Dit zijn de afstammelingen van	de zonen van Noach	10:1-11:9
11:10	Dit zijn de afstammelingen van	Sem	11:10-26
Geschiedenis van de aartsvaders (11:27-50:26)			
11:27	Dit zijn de afstammelingen van	Terah	11:27-25:11
25:12	Dit zijn de afstammelingen van	Ismaël	25:12-18
25:19	Dit zijn de afstammelingen van	Izak	25:19-35:29
36:1, 9	Dit zijn de afstammelingen van	Ezau	36:1-37:1
37:2	Dit zijn de afstammelingen van	Jakob	37:2-50:26

Een tweede karakteristiek van Genesis is de bijzondere belangstelling voor geslachtsregisters. Hoewel dat voor moderne lezers onaantrekkelijk kan zijn vanwege het gebrek aan de spanning van de verhalende gedeelten, dragen zij toch op een bijzondere manier bij aan de structuur van Genesis (evenals aan het besef voor geschiedenis; zie Genesis en de geschiedenis). Er worden verschillende soorten geslachtsregisters gebruikt: doorlopende en gedeeltelijke. Genesis heeft twee *doorlopende geslachtsregisters* die tien generaties omvatten. Zij noemen elk slechts één stamvader in ieder geslacht. Dezen spelen een belangrijke rol in de verbinding van de grotere verhalende onderdelen. De periode van Adam en Eva wordt verbonden met die van Noach door het geslachtsregister in hoofdstuk 5. Een soortgelijk geslachtsregister in 11:10-26 legt de

verbinding tussen Noachs zoon Sem en Abraham. Terwijl de doorlopende geslachtsregisters één geheel vormen met de hoofdlijn van de familie, heeft Genesis ook een aantal *gedeeltelijke geslachtsregisters* die een ondersteunende functie in het boek hebben. Door beperkte informatie te geven over personen die minder belangrijk zijn, bieden de gedeeltelijke geslachtsregisters vertakkingen van stambomen die doorgaans slechts een paar generaties omvatten (zie 10:1-32; 25:12-18; 36:1-8; 36:9-43). Terwijl de doorlopende geslachtsregisters de lezer als in etappes van een langere tocht vlot van 'A' naar 'B' leiden, vormen de gedeeltelijke geslachtsregisters doodlopende wegen (zie diagram hieronder).

HET GESLACHTSREGISTER VAN GENESIS

Thema

De thematiek van Genesis betreft schepping, zonde en herschepping. Het boek vertelt hoe God de wereld heel goed heeft geschapen, maar dat die als gevolg van de ongehoorzaamheid van de mens door de zondvloed vernietigd werd. De nieuwe wereld na de zondvloed werd ook door de menselijke zonde bedorven (hs. 11). De roeping van Abraham, in wie alle volken gezegend zouden worden, biedt de hoop dat Gods bedoeling uiteindelijk gerealiseerd zal worden via Abrahams afstammelingen (hs. 49).

Kernthema's

1. De HEERE God is zowel transcendent als immanent en heeft de aarde geschapen om de plaats van Zijn woning te zijn. Hij stelt mensen aan als

Zijn priesterlijke onderkoningen of vertegenwoordigers, zodat zij de aarde zouden vervullen en zorgvuldig heersen over de andere schepselen (1:1-2:25).

2. Het eerste menselijke paar verzaakt zijn priesterlijke en koninklijke plichten. Het komt in opstand tegen God en bedriegt Hem door te handelen naar de voorstellen van de slang. Hun moedwillige ongehoorzaamheid tast de menselijke natuur en de harmonieuze orde van de schepping radicaal aan (3:1-24; 6:5-6).
3. God kondigt genadig aan dat het nageslacht van de vrouw verlossing van de tirannie van de slang voor de mensheid zal bewerken. Genesis schetst dan een unieke familielijn die toont hoe de leden ervan een bijzondere verhouding tot God genieten en een bron van zegen zijn voor een wereld die onder het oordeel van God ligt (3:15; 4:25; 5:2; 6:8-9; 11:10-26; 12:1-3; 17:4-6; 22:16-18; 26:3-4, 24; 27:27-29; 28:14; 30:27-30; 39:5; 49:22-26).
4. Als gevolg van de ongehoorzaamheid van de mens verwordt zijn unieke verhouding tot de aardbodem, met moeitevolle arbeid en zelfs hongersnood tot gevolg. Hoewel Genesis de gevolgen van de verbroken relatie levendig tekent, schildert het ook de bijzondere familielijn als verlichting brengend van deze last (3:17-19; 5:29; 9:20; 26:12-33; 41:1-57; 47:13-26; 50:19-21).
5. Terwijl het bij de straf voor de vrouw gaat om de pijn bij het baren van kinderen (3:16), spelen vrouwen een essentiële rol bij het voortzetten van de unieke familielijn. Met Gods hulp wordt zelfs onvruchtbaarheid overwonnen (11:30; 21:1-7; 25:21; 29:31-30; 24; 38:1-30).
6. De verdorvenheid van de menselijke natuur veroorzaakt dat families uit elkaar gaan wanneer broederlijke genegenheid ontaardt in wrevel en haat (4:1-16; 13:5-8; 25:22-23, 29-34; 27:41-45; 37:2-35). Hoewel Genesis de aandacht vestigt op de realiteit van familietwisten, hebben de familieleden de mogelijkheid om bewerkers van verzoening te zijn (13:8-11; 33:1-11; 45:1-28; 50:15-21).
7. God gebruikt verbanning uit Eden en verstrooiing over de aarde om de zondaars te straffen (3:22-24; 4:12-16; 11:9). De landbelofte is echter een teken van Goddelijke genade (12:1-2, 7; 13:14-17; 15:7-21; 26:2-3; 28:13-14; 50:24).
8. Alhoewel God bereid is bijna de gehele mensheid vanwege haar verdorvenheid te vernietigen (6:7, 11-12; 18:17-33), verlangt Hij dat de aarde wordt bevolkt door mensen die rechtvaardig zijn (1:28; 8:17; 9:1, 7; 15:1-5; 17:2; 22:17; 26:4; 28:3; 35:11; 48:4).

Samenvatting van de heilsgeschiedenis

Moderne lezers zijn waarschijnlijk wel vertrouwd met bepaalde delen van Genesis. De meesten worstelen echter om te begrijpen hoe de niet bij elkaar passende elementen van het boek met elkaar te

verbinden zijn om tot een eenduidig verhaal te komen. Dit heeft tot gevolg dat men afzonderlijke gedeelten dikwijls op zichzelf leest, zonder zich te realiseren hoe het grotere literaire verband de betreffende passage bepaalt. Het is zeer belangrijk het totaalbeeld van Genesis in het oog te houden.

Centraal in het geheel staat de familielijn die de ruggengraat van het gehele boek uitmaakt. Het belang van deze familielijn kan men niet overschatten, want beginnend in 3:15 wordt het nageslacht van de vrouw de bron van hoop op de ondergang van de slang en het herstel van de aarde en alles wat daarin is. Mettertijd loopt het nageslacht van de vrouw via Seth naar Noach, 'een rechtvaardig, oprecht man' (6:9) die genade vond bij God zodat God hem en zijn familie spaarde bij de zondvloed. Van Noach loopt de familielijn naar Abraham, in wie al de geslachten van de aarde gezegend zullen worden (12:1-3). Als God met Abraham het verbond van de besnijdenis instelt, wordt de Goddelijke belofte verbonden met een komende koninklijke nakomeling over de lijn van Izak, de zoon van Abraham.

Het vervolg van Genesis verbindt de belofte van zegen nauw met de eerstgeborene zoon. Toch valt dit samen met een ongebruikelijk motief binnen het boek. De positie van de eerstgeborene komt niet altijd toe aan de zoon die het eerst geboren is. Als bij Izak een tweeling geboren wordt, ontstaat er een langdurige strijd tussen Ezau en zijn jongere broer Jakob. Nadat Ezau zijn eerstgeboorterecht aan Jakob verkoopt voor een schotel linzensoep (25:29-34), krijgt Jakob op bedrieglijke wijze van Izak de zegen van het eerstgeboorterecht (27:27-29). Uitgedrukt in termen waarin Gods belofte aan Abraham doorklinkt, bevestigt deze zegen dat Jakob degene is door wie de koninklijke lijn verdergaat.

De bevoordeling van Jozef tot de positie van eerstgeborene boven Ruben bevestigt aanvankelijk, in overeenstemming met zijn dromen, dat de mogelijke koninklijke lijn met hem verder zal gaan. Hoewel hij door zijn broers als slaaf wordt verkocht, bevestigt zijn daaropvolgende positie als onderkoning in Egypte dat God met hem is. Later, als de familie herenigd is en Jakob de zegen van het eerstgeboorterecht uitspreekt over Jozefs jongere zoon Efraïm, lijkt de toekomstige koninklijke lijn zo verder te gaan (48:13-19). Genesis bevat echter een interessante wending. Ondanks het belang van Jozef ondergaat zijn oudere broer Juda een opmerkelijke verandering: het koningschap wordt ook verbonden aan zijn nakomelingen (49:8-12).

Behalve in Genesis wordt het leiderschap in Israël van de lijn van Efraïm ook genoemd als Jozua (uit de stam van Efraïm, Num. 14:8, 16) het volk het land Kanaän binnenleidt. In de tijd van Samuel echter, worden de Efraïmieten verworpen als God David verkiest om de eerste dynastie in Israël te vestigen (zie Ps. 78:67-72). Uiteindelijk komen de Goddelijke beloften, verbonden aan de familielijn,

tot vervulling in Jezus Christus, de mens geworden Zoon van God Die door adoptie 'de Zoon van David, de Zoon van Abraham' wordt (Matt. 1:1; zie Hand. 3:25-26; Gal. 3:16). Door vooruit te blikken naar een bijzondere Koning Die Gods zegen voor de mensheid zal brengen, legt Genesis het fundament waarop de rest van de Bijbel rust.

Met te zeggen dat Genesis vooruitwijst naar Jezus Christus moet men voorzichtig zijn, omdat Genesis geen uitgewerkte christologie biedt. Wat in Genesis begint als een Goddelijke belofte van heil, verbonden aan het nageslacht van de vrouw, legt de rest van het OT nader uit. De gedachten die Genesis echter aanreikt, liggen geheel in het spoor van de uiteindelijke werkelijkheid.

Terwijl het concept van *de zegening van de volken door een toekomstige Koning* het hart van Genesis vormt, worden ook andere verwante thema's uitgewerkt. Een van de belangrijkste daarvan is de belofte aan Abraham dat hij tot een *groot volk* zal worden (Gen. 12:2). Hierbij staat het dubbelconcept *land* en *nakomelingen* centraal. Het zijn beide wezenlijke bestanddelen van het volksbestaan.

De nadruk op een volk dient men te verstaan in het licht van Gods plan met de aarde. Deze moet Zijn woonplaats zijn, waar een menselijke bevolking van koninklijke priesters Hem omringt. Als Adam en Eva God ontrouw worden, verliezen zij echter hun bijzondere status. Later, wanneer God komt wonen te midden van de Israëlieten, krijgen zij als volk de gelegenheid een koninklijk priesterschap te zijn (Ex. 19:6). Helaas verwezenlijken zij nooit alles wat God met hen beoogt. Toch bieden zij zelfs door de mislukkingen heen een aanwijzing hoe de aarde onder Gods heerschappij zou moeten staan.

Met de komst van Jezus Christus is Israëls nationale theocratie vervangen door een internationaal koninkrijk van priesters dat Joden, Samaritanen en heidenvolken omvat (1 Petr. 2:9). Hoewel de kerk de woonplaats van God op aarde wordt, blijft toch het kwade bestaan. Alleen na de wederkomst van Christus en het uiteindelijke oordeel zullen alle dingen worden hersteld en wordt er een nieuwe aarde geschapen. Dan zal het nieuwe Jeruzalem de voltooiing laten zien van het Goddelijke plan dat in Genesis begon. Het visioen van de nieuwe aarde bij Johannes in Openb. 21-22 heeft nauwe verwantschap met Gen. 1-2.

(Zie voor een uitleg van de heilsgeschiedenis het Overzicht van de Bijbel, p. 10-14.)

Genesis en de geschiedenis

Alle gebeurtenissen in Genesis gaan duidelijk vooraf aan de tijd van Mozes. Dat is het geval met de aartsvaders (hs. 12-50) en nog veel duidelijker bij de oergeschiedenis (hs. 1-11). Verder zijn er belangrijke overeenkomsten tussen de hoofdstukken 1-11 en verhalen van oude tijden uit Mesopotamië (bv. schepping en zondvloed). Omdat deze verha-

len over het algemeen ‘mythen’ worden genoemd, opperen sommigen dat dit de juiste categorie zou zijn voor de verhalen in de hoofdstukken 1-11. Soms bestempelt men deze verhalen van de aartsvaders zelfs als legenden, met maar weinig verbinding met concrete mensen en gebeurtenissen. Om in deze zaken enige orde te scheppen, is het allereerst de vraag of Genesis claimt ‘geschiedschrijving’ te zijn.

Om deze vraag te behandelen, is het van belang een goede, heldere en nauwkeurige definitie te hebben van ‘geschiedenis’. In het gewone taalgebruik slaat het woord eenvoudigweg op een beschrijving van feiten, waarvan de auteur meent dat zij hebben plaatsgevonden. Op zichzelf genomen geeft het etiket ‘geschiedenis’ geen uitsluitsel over de vraag of de beschrijving volledig, onbevooroordeeld, vrij van Goddelijke bemoeienis, in strikt chronologische volgorde of met of zonder zinnelijke en fantastische (soms mythologisch genoemde) elementen is.

Met deze definitie is het gemakkelijk in te zien dat Genesis feitelijke en zeker geen mythologische gebeurtenissen beoogt weer te geven. Het boek legt aan zijn Israëlitische gehoor uit hoe hun voorouders in Egypte terecht kwamen. De geslachtsregisters verbinden Jakob en zijn kinderen met de oude generaties die teruggaan tot Adam en Eva, het oorspronkelijke mensenpaar. Verder is het boek *narratief proza*, waarbij het vertellen van geschiedenis de voornaamste functie in de Bijbel is. Het scheppingsverslag, 1:1-2:3, verschilt stilistisch van de rest van het boek. Het gaat daar om *verheven proza*, en elders in de Bijbel wordt van de historiciteit ervan uitgegaan (bv. Ps. 136:4-9). (Zie Genesis en de wetenschap.)

De overeenkomsten tussen Gen. 1-11 en de Mesopotamische verhalen ondersteunen in feite de conclusie dat deze hoofdstukken de intentie hebben om geschiedenis te beschrijven. De Mesopotamische verhalen hebben duidelijk de intentie om feitelijke historische gebeurtenissen te vieren, maar zij doen dat in ‘mythologische’ bewoordingen. De verhalen in Genesis verschillen daar echter fundamenteel van, doordat zij de daden van de enig ware God verhalen. Genesis biedt, net als de Mesopotamische verhalen, het openingstaferel van een grote vertelling die een bijzonder wereldbeeld laat zien. Voor de noodzakelijke onderbouwing van dit wereldbeeld moest de auteur werkelijke gebeurtenissen gebruiken (zij het theologisch geïnterpreteerd). Op deze manier bedoelt Genesis een getrouw verslag te leveren van deze gebeurtenissen, in overeenstemming met het bijbelse wereldbeeld. Dat wereldbeeld houdt in dat de HEERE, de Godheid van Israël, de universele Schepper is van hemel en aarde, Die ervoor zorgde dat de mensheid Hem kende en liefhad; dat gaat over de val van de mensheid door de ongehoorzaamheid van Adam en Eva, en dat God Israël verkoos om het middel te zijn waardoor heel de

mensheid de zegen zou ontvangen van de kennis van de ware God. Het is duidelijk dat dit wereldbeeld vereist dat de gebeurtenissen in Genesis historisch zijn.

Tegelijkertijd is het niet mogelijk alle vragen die uit Genesis opkomen, te beantwoorden. Gelovige exegeten van het boek verschillen bijvoorbeeld van mening over de vraag hoelang Adam leefde vóór Abraham, of zelfs hoelang de periode van de schepping duurde (zie Genesis en de wetenschap). Er is hier niet genoeg materiaal voor een volledige levensbeschrijving van Abraham. Zelfs de naam van de farao die Jozef diende, wordt niet genoemd. Door archeologisch onderzoek is het mogelijk sommige gebeurtenissen uit Genesis een plaats te geven in de geschiedenis van het oude Nabije Oosten, ten minste om er een waarschijnlijk scenario voor te bieden. Het blijft echter waar dat Mozes er niet op uit was een samenhangende hervertelling te bieden van oude tijden. Zijn doel lag ergens anders.

Genesis en de wetenschap

De verhouding van Genesis tot de wetenschap is in de eerste plaats een kwestie van hoe men de berichten over de schepping en de zondeval (hs. 1-3) en over de zondvloed (hs. 6-9) leest. Wat voor soort ‘dagen’ beschrijft Gen. 1? Hoelang geleden zou dit gebeurd zijn? Zijn alle soorten geschapen zoals ze nu zijn? Waren Adam en Eva echte mensen? Stammen alle mensen van hen af? Wat was de omvang van de zondvloed? Hoeveel invloed had die op geologische formaties?

Gelovige exegeten hebben argumenten aangeleverd om de scheppingsweek van Gen. 1 als een normale week met gewone dagen op te vatten (de ‘kalenderdag’-lezing), of als een opeenvolging van geologische tijdperken (de ‘dag-tijdperk’-lezing). Anderen zien ze als Gods ‘werkdagen’ analoog aan een menselijke werkweek (de ‘analoge dagen’-visie), of als een literaire methode om de scheppingsweek voor te stellen *alsof* het een werkweek was, maar zonder rekenschap te geven van de tijdsduur (de ‘literaire raamwerk’-visie). Sommigen hebben gesuggereerd dat Gen. 1:2, ‘de aarde nu was woest en leeg’, een toestand beschrijft die voortvloeide uit satans oorspronkelijke rebellie, die voorafging aan de eerste scheppingsweek (de ‘hiaat-theorie’). Er zijn nog andere theorieën, maar deze vijf zijn het bekendst.

Geen van deze gezichtspunten vereist de ontkenning dat Gen. 1 historisch is, zolang men de discussie in het gedeelte over Genesis en de geschiedenis in gedachten houdt. Elk van deze lezingen kan in overeenstemming worden gebracht met andere bijbelse passages die de schepping weer geven. De belangrijkste daarvan is Ex. 20:11: ‘Want in zes dagen heeft de HEERE de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat erin is, en Hij rustte op de zevende dag.’ Aangezien in deze passage Gen.

1:1-2:3 doorklinkt, moet het woord 'dag' hier hetzelfde betekenen als in Gen. 1. Daarom *vereist* het niet een gewone-dag-interpretatie, maar *belet* het die evenmin. De argumenten voor en tegen deze verschillende opvattingen vergen gedetailleerde behandeling van het Hebreeuws (veel uitputtender dan over de betekenis van 'dag'). Weging van deze argumenten zou buiten de bedoeling van deze discussie voeren.

Een volgende kwestie heeft betrekking op de geslachtsregisters. Beschrijven die de directe afstamming van vader op zoon, of zijn daarbij hiaten mogelijk? De Hebreeuwse term 'vader' kan worden gebruikt voor een verre voorvader, en 'zoon' kan betrekking hebben op een latere afstammeling. Op dezelfde manier kan 'verwekken' betekenen 'een voorvader worden van'. Met andere woorden: de gebruikelijke opvattingen over Hebreeuwse geslachtsregisters veroorloven hiaten. Geslachtsregisters zijn niet gegeven om een tijdsduur aan te duiden.

Deze kwesties worden minder dringend wanneer men bedenkt dat geen bijbelse passage ooit beweert de lengte van de scheppingsweek uit te tellen (behalve Ex. 20:11). Ook telt geen enkele bijbelauteur de leeftijden in de geslachtsregisters bij elkaar op om de absolute tijden te berekenen.

Zou Gen. 1 een 'wetenschappelijk relaas' moeten heten? Het is dan opnieuw van doorslaggevend belang de betekenis een zorgvuldige definitie te hebben. Geeft Genesis een getrouw verslag over het begin van het materiële heelal? Op die vraag moet het antwoord zijn: ja. Anderzijds: verstrekt Genesis informatie die overeenstemt met de doelstellingen van de huidige wetenschap? Op deze vraag luidt het antwoord: nee.

Laten we eens kijken naar een paar mogelijkheden. Bijvoorbeeld: de term 'naar hun soort' komt niet overeen met de notie van 'species' (onze biologische soortindeling). Het betekent gewoon 'categorie' en kan betrekking hebben op een soort, een familie of zelfs een nog gewonere systematische groep. Zeker, de planten worden in twee verschillende groepen ingedeeld: kleine zaaddragende planten en grotere boomachtige. De landdieren worden beschreven als tamme dieren ('vee'), kleine dieren zoals muizen, hagedissen en spinnen ('kruipende dieren') en wilde dieren en roofdieren ('wilde dieren van de aarde'). Geen enkele soort, behoudens de mens, krijgt trouwens een eigen Hebreeuwse naam. Zelfs de zon en de maan krijgen niet hun gewone Hebreeuwse naam (1:16). De tekst zegt niets over het proces waardoor 'de aarde groen voortbracht' (1:12) of waardoor de verschillende soorten dieren verschenen – hoewel het feit dat het gebeurde in antwoord op Gods bevel aangeeft dat het niet toe te schrijven was aan natuurlijke krachten in het materiële heelal zelf.

Deze vertelling is prima geschikt voor het belangrijkste doel: een gemeenschap van rondtrek-

kende herders in de Sinaï in staat te stellen de onbegrensde goedheid van de Schepper te eren. Ze vertelt niet waarom bijvoorbeeld een spin verschilt van een slang. Ook verklaart ze niet welke genetische verwantschap er misschien bestaat tussen verschillende schepselen. Tegelijkertijd schetst ze, wanneer de passage wordt genomen zoals die bedoeld is, een wereldbeschouwing waarin de wetenschap zich thuis voelt (waarschijnlijk de enige wereldbeschouwing die wetenschap werkelijk mogelijk maakt). Dit is het concept van een wereld gemaakt door een goede en wijze God en uitstekend toegerust voor mensen om ervan te genieten en erover te heersen. De dingen in de wereld hebben natuurlijke eigenschappen die de mens kan kennen, althans ten dele. De menselijke zintuigen en intelligentie zijn de geschikte gereedschappen om te kunnen onderscheiden en ware dingen te zeggen over de wereld. (De gevolgen van de zonde kunnen uiteraard dit proces verstoren.)

Het is duidelijk dat Adam en Eva worden gepresenteerd als echte mensen. Hun rol in de geschiedenis als het kanaal waardoor de zonde in de wereld kwam, laat zien dat zij als 'bovenloop' van het menselijk geslacht worden beschouwd. Het beeld van God onderscheidt hen van alle dieren en vormt een bijzonder geschenk van God (d.w.z. geen louter 'natuurlijke' ontwikkeling). Het gevolg is dat mensen taalmogelijkheden hebben, moreel kunnen oordelen, redelijke wezens zijn en waardering voor schoonheid met elkaar delen. Dit verschilt en overstijgt de krachten die bij de dieren waarneembaar zijn. Een wetenschap die aan dit feit voorbijgaat, geeft geen getrouwe beschrijving van de werkelijkheid.

Het bijbelse wereldbeeld toont ook aan dat alle mensen enerzijds delen in het nodig hebben van God maar geneigd zijn tot zonde, anderzijds delen in de mogelijkheid tot geloof in de ware God.

Eenzelfde voorzichtigheid vraagt het lezen van de geschiedenis van de zondvloed. In de aantekeningen wordt ingegaan op de vraag wat de omvang van de zondvloed was volgens Mozes. De beschrijving van de zondvloed houdt zeker in dat deze wijdverspreid en catastrofaal was. Toch rijzen er moeilijkheden bij het doen van vrijmoedige uitspraken dat de vertelling is opgezet om de vraag te kunnen beantwoorden hoe ver de zondvloed zich dan wel uitstreckte. Het zou dus onvoorzichtig zijn aan de zondvloed al de geologische formaties toe te schrijven die tegenwoordig waarneembaar zijn – de aardlagen, de fossielen, de vormveranderingen en dergelijke. Geologen erkennen dat catastrofale gebeurtenissen zoals vulkaanuitbarstingen en massale overstromingen grote gevolgen hebben gehad voor het landschap. Toch is het de vraag of al deze gebeurtenissen alles tot stand konden brengen wat men ze toeschrijft. Nogmaals: bij de auteur gaat het daar niet om, hij wil de nadruk leggen op de belangstelling die God heeft voor de mensheid.

Hoewel het onjuist is Genesis te gebruiken alsof het rechtstreeks informatie biedt in een moderne wetenschappelijke vorm, is het toch van belang de historische waarde ervan en zijn wereldbeeld met God in het middelpunt te erkennen om zodoende een zuivere basis te leggen voor het bedrijven van zorgvuldige wetenschap.

Genesis lezen in de 21e eeuw

Het boek Genesis ontstond duizenden jaren geleden – een feit dat men gemakkelijk vergeet wanneer men het leest in een moderne vertaling. Het is samengesteld in een tijd en cultuur die ver verwijderd waren van de ervaringen van de meeste moderne lezers. Men moet dus rekening houden met deze afstand tussen tekst en lezers. Hoewel moderne vertalingen dit hiaat proberen te overbruggen, is het niet altijd mogelijk de oorspronkelijke nuances en woordspelingen van het originele Hebreeuws exact over te brengen. Bovendien gebruikt Genesis literaire technieken die in onze tijd niet vaak meer gebruikt worden. Omdat ze verweven zijn met verhalen in de cultuur van het oude Nabije Oosten, werpen deze kenmerken barrières op, die alleen te slechten zijn door geduldige bestudering van de tekst.

Vertaling van Genesis stelt ons verder voor het probleem dat het ook gaat om het geïnspireerde woord van God. Dat brengt sommige lezers ertoe aan te nemen dat deze onfeilbare tekst alwetend is, net als zijn Goddelijke auteur. Zij zoeken dan naar antwoorden op vragen die Genesis niet probeert te geven. Net als elk ander deel van de Bijbel is Genesis echter beperkt en selectief met betrekking tot de informatie die het doorgeeft. Het vertelt de lezers niet alles wat die misschien graag willen weten. Dikwijls kunnen lezers op zichzelf terecht vragen stellen, waarop de tekst geen antwoord geeft. Genesis vertelt bijvoorbeeld niet hoe de slang Gods vijand werd of waar Kaïn een vrouw vond. Ondanks de vele vragen moet men zijn natuurlijke nieuwsgierigheid in goede banen leiden, want de geïnspireerde auteur van Genesis bedoelt alleen bepaalde zaken door te geven. Toch houdt de tekst niet op het woord van God te zijn omdat hij beperkt is in wat hij de lezer vertelt. Hij hoeft niet uitputtend te zijn om waar te zijn.

Deze opmerkingen over de beperkingen van Genesis als een literaire tekst zijn vooral van belang als men naar de beginhoofdstukken kijkt. De paragrafen over 'Genesis en de geschiedenis' en 'Genesis en de wetenschap' maken duidelijk waarom het terecht is te zeggen dat deze hoofdstukken bedoeld zijn om geschiedenis weer te geven, en dat zij een wereldbeeld presenteren dat de wetenschap haar correcte plaats wijst. Tegelijkertijd betekent dit niet dat zij hun boodschap aanbieden in een vorm waarmee moderne lezers vertrouwd zijn. Om Genesis op de juiste wijze te lezen, helpt het om enigszins op de hoogte te zijn van literaire

vormen uit de oudheid. Het zou dus te kort door de bocht zijn om te zeggen dat Genesis strijdig is met een goed begrip van wetenschap of historiografie (waarvan de standaardconclusies op een gegeven moment eveneens vatbaar zijn voor herziening). Simpel gezegd: de auteur van Genesis schrijft om het feit te verheerlijken dat God de wereld maakte, niet om de details uit te leggen hoe Hij dat deed.

Dit verschil in benadering betekent dat Gen. 1 zich niet bezighoudt met de processen van de schepping. Het zegt eenvoudig dat God de hemel en de aarde tot aanzijn riep door Zijn gesproken woord ('En God zei'). Bovendien legt het uit hoe God de aarde ordende in termen van tijd en ruimte. Daarbij onthult het dat de mensen aanvankelijk geschapen zijn door God en door God bestemd werden om Zijn vertegenwoordigers te zijn op aarde, om daarover te heersen tot Zijn eer en het welzijn van heel de schepping. Voor zover wetenschappers ontkennen dat God de Schepper is van alle dingen, bestaat er een fundamenteel conflict tussen de uitgangspunten en de conclusies van zulk wetenschappelijk werk en de Bijbel. Tegelijkertijd, voor zover het brandpunt van de wetenschap ligt bij het verstaan en het begrijpen van de wereld die God schiep, hoeft er geen conflict te zijn tussen de Bijbel en wetenschappelijk werk.

Gevat in termen van wat de auteur van Genesis wil vertellen, heeft zowel de Bijbel als de wetenschap een waardevolle en legitieme plaats. Als Goddelijke openbaring echter voorziet Genesis in kennis die menselijk onderzoek niet kan ontdekken. Als het anders was, zou er geen reden zijn waarom Genesis een deel van de Bijbel zou moeten zijn.

De moderne lezer vat Genesis dan het best, wanneer hij of zij op één lijn staat met de eigen bedoeling van Mozes bij het schrijven van het boek. Het is het voorste stuk van de grote vertelling van schepping, zondeval en verlossing – een vertelling die een glorieus hoogtepunt vindt in de opstanding van Jezus, de aanbataling voor de nog glorieuzere bekroning ervan. Het gaat over een goede wereld, gemaakt door een goede God, en de rol van de mens in die wereld, de geschiedenis hoe de bezoedeling door de zonde alles beïnvloedt, de geschiedenis hoe God van plan is deze gevolgen weer ongedaan te maken. Het leven dat iemand lichamelijk leidt, iemands verbondenheid met de totale mensheid, iemands verbondenheid met en verantwoordelijkheid voor de geschapen wereld, iemands afhankelijkheid van de genade van God – ze zijn allemaal gebaseerd op het verhaal dat in Gen. 1 begint. Het christelijke leven, naar het verbond van de Sinaï, impliceert de noodzaak van morele zuiverheid, doorleefd in het lichaam; fysieke wetten waardoor God Zijn genade deelachtig maakt en een gemeenschap waaraan de gelovigen gebonden zijn. Ze bevestigen allemaal Gods aanvankelijke bedoeling met de schepping. Genesis biedt verder het model van Gods omgang

met Zijn schepping, namelijk de vertegenwoordiging: Adam vertegenwoordigde de mensheid en de wereld, en de consequenties van zijn val komen over allen die hij vertegenwoordigde. Dit verschaft het raamwerk voor het christelijke begrip van hoe Jezus Zijn vertegenwoordigende taak vervult, die consequenties heeft voor het volk dat Hij vertegenwoordigt, maar ook voor de rest van de schepping.

Literaire kenmerken

Zoals aangegeven, is Genesis een historisch boek, waarvan de geschiedenis is verpakt in literaire vormen.

Genesis is een bloemlezing van diverse vormen. Het is echter meer eenvormig dan de meeste bloemlezingen, omdat al het materiaal valt binnen het algemene genre van de historische vertelling. Daar staat tegenover dat de geschiedenis niet verpakt is zoals dat gebeurt in de historische boeken waarmee moderne lezers vertrouwd zijn. In plaats daarvan is Genesis allereerst een verzameling van wat men heldenverhalen zou kunnen noemen – episodische vertellingen, toegespitst op een centrale figuur voor wie de lezer sympathie dient te krijgen – met tussengevoegde geslachtsregisters. De eerste drie hoofdstukken behoren tot een genre dat bekendstaat als het verhaal van de oergeschiedenis. Genesis heeft ook iets gemeen met het epische genre omdat het verhaal gaat over universele geschiedenis (hs. 1-11) en over de wortels van het volk Israël (hs. 12-50).

Een literaire benadering van het boek Genesis vereist dat de lezer een juist begrip heeft van het algemeen aanvaarde concept van een literaire ‘held’. Deze benadering heeft drie cruciale principes: (1) het echte leven levert de materialen voor een held, maar het beeld van de held wordt steeds verkregen door een selectie en een aftreksel van gegevens, onttrokken aan een groter geheel aan informatie over een persoon; (2) culturen huldigen helden als een manier om hun eigen idealen, waarden en deugden te verwoorden; en (3) literaire helden zijn vertegenwoordigers van de cultuur die hen voortbrengt en in zekere zin van de totale wereldbevolking. De helden in deze verhalen zijn niet altijd ‘heldhaftig’: ze zijn eenvoudigweg het menselijke aandachtspunt in het verhaal. Hun handelingen zijn dapper of lafhartig, edel of gemeen, of (vaker) een ingewikkelde mengeling van deze karakteristieken. Als de vertelling verdergaat, zouden de *onvoorzienige gebeurtenissen* de lezer moeten opvallen – dat betekent dat de episoden ook anders hadden kunnen uitvallen, misschien zelfs hadden moeten uitvallen. Gods voorzienige zorg voor Zijn volk gebruikt hun onvolkomenheden om Zijn doeleinden voor hen veilig te stellen. De oorspronkelijke hoorders zouden dan hun eigen situaties zien als doortrokken van Gods bedoelingen, en op die manier leren hun leven te zien als een gave, dat geleefd

moet worden zoals God dat bedoelt. Een voorbeeld is de ontdekking van de dienaar dat Rebekka voorbestemd is Izaks vrouw te zijn (hs. 24). Elk van deze gebeurtenissen had anders kunnen uitpakken, en dan zouden Izak en Rebekka nooit getrouwd zijn – misschien, gelet op 24:3-8, zou Izak in het geheel niet getrouwd zijn, en waar zouden dan de beloften aan Abraham blijven? God hield echter Zijn belofte (we hoeven hier niet uit op te maken dat alles wat de dienaar deed juist was), en als gevolg van de beschouwing van deze gebeurtenis konden de eerste lezers zichzelf leren te zien onder de zorg van God. De moderne christelijke lezer is op dezelfde wijze erfgenaam en begunstigde van deze geschiedenis.

Tot de samenbindende literaire motieven behoren: (1) De kenschetsing van God en de geschiedenis van Zijn omgang met mensen. (2) Het zondige karakter van het menselijk geslacht en de individuele personen daarbinnen. (3) De geschiedenis van het plan van God dat zich ontvouwt om een volk voor Zichzelf te verlossen ondanks menselijke weerspannigheid. (4) Het ‘heldenverhaal’ als het bijna doorlopende genre. (5) Karakters, karakters, karakters: als men Genesis leest, stuit men steeds op ontmoetingen met onvergetelijke karakters en hun verhalen, en lessen over wijsheid en dwaasheid die van hen te leren zijn.

Overzicht

I. OERGESCHIEDENIS (1:1-11:26)

A. Gods schepping en de ordening van hemel en aarde (1:1-2:3)

B. De eerste mensen op aarde (2:4-4:26)

1. De man en de vrouw in de hof van Eden (2:4-25)
2. Het paar komt in opstand tegen God (3:1-24)
3. De zonen van Adam en Eva (4:1-26)

C. Nakomelingen van Adam (5:1-6:8)

1. Geslachtsregister van Adam tot Noach (5:1-32)
2. De verdorvenheid van de mensheid (6:1-8)

D. Nakomelingen van Noach (6:9-9:29)

1. Noach en de zondvloed (6:9-9:19)
2. De vervloeking van Kanaän (9:20-29)

E. De nakomelingen van Noachs zonen (10:1-11:9)

1. Geslachten, talen, landen en volken (10:1-32)
2. De toren van Babel (11:1-9)

F. Nakomelingen van Sem (11:10-26)

II. GESCHIEDENIS VAN DE AARTSVADERS (11:27-50:26)

A. Nakomelingen van Terah (11:27-25:18)

1. Een korte introductie op de familie van Terah (11:27-32)
2. Abram verhuist naar Kanaän (12:1-9)
3. Abram in Egypte (12:10-20)
4. Abram en Lot scheiden van elkaar (13:1-18)

5. Abram redt Lot (14:1-24)
 6. Gods verbond met Abram (15:1-21)
 7. De geboorte van Ismaël (16:1-16)
 8. Het verbond van de besnijdenis (17:1-27)
 9. De verwoesting van Sodom (18:1-19:29)
 10. Lots relatie met zijn dochters (19:30-38)
 11. Abimelech neemt Sara op in zijn harem (20:1-18)
 12. De geboorte van Izak (21:1-21)
 13. Abimelech sluit een verbond met Abraham (21:22-34)
 14. Abraham op de proef gesteld (22:1-19)
 15. Nageslacht van Nahor (22:20-24)
 16. Dood en begrafenis van Sara (23:1-20)
 17. Een vrouw voor Izak (24:1-67)
 18. De dood van Abraham (25:1-11)
 19. Geslachtsregister van Ismaël (25:12-18)
- B. Nakomelingen van Izak (25:19-37:1)**
1. De geboorte van Ezau en Jakob (25:19-26)
 2. Ezau verkoopt zijn eerstgeboorterecht (25:27-34)
 3. Izak in Gerar (26:1-35)
 4. Izak zegent Jakob (27:1-45)
 5. Jakob wordt eropuit gestuurd om een vrouw te zoeken (27:46-28:9)
 6. Jakob in Bethel (28:10-22)
 7. Jakob ontmoet Rachel en Laban (29:1-14)
 8. Jakob trouwt met Lea en Rachel (29:15-30)
 9. De kinderen van Jakob (29:31-30:24)
 10. Jakob maakt zich klaar om terug naar Kanaän te gaan (30:25-31:18)
 11. Laban beschuldigt Jakob in Gilead (31:19-55)
 12. Jakob bereidt zich voor op de ontmoeting met Ezau (32:1-21)
 13. Jakobs worsteling met God in Pniël (32:22-32)
 14. Jakob wordt verzoend met Ezau (33:1-20)
 15. Dina wordt verkracht (34:1-31)
 16. Jakob reist verder naar Hebron (35:1-29)
 17. Het nageslacht van Ezau in Edom (36:1-37:1)
- C. Nakomelingen van Jakob (37:2-50:26)**
1. Jozef wordt als slaaf verkocht (37:2-36)
 2. Juda en Tamar (38:1-30)
 3. Jozef in Egypte (39:1-23)
 4. Jozef en de gevangenen van de koning (40:1-23)
 5. Jozef legt de dromen van de farao uit (41:1-57)
 6. De eerste reis van Jozefs broers naar Egypte (42:1-38)
 7. Jozefs broers keren terug naar Egypte (43:1-34)
 8. Benjamin wordt beschuldigd van diefstal (44:1-34)
 9. Jozef maakt zich bekend (45:1-28)
 10. Jakob trekt met zijn nageslacht naar Egypte (46:1-27)
 11. Jakobs nageslacht vestigt zich in Egypte (46:28-47:12)
 12. Jozef zorgt voor het volk tijdens de hongersnood in Egypte (47:13-26)
 13. Jakob verzoekt om begraven te worden in Kanaän (47:27-31)
 14. Jakob zegent Jozef, Efraïm en Manasse (48:1-22)
 15. Jakob zegent zijn twaalf zonen (49:1-28)
 16. Jakob sterft en wordt begraven (49:29-50:14)
 17. Jozef stelt zijn broers gerust (50:15-21)
 18. De dood van Jozef (50:22-26)

Het Nabije Oosten in de tijd van Genesis ca. 2000 v.Chr.

Het boek Genesis beschrijft gebeurtenissen in het oude Nabije Oosten vanaf het begin van de beschaving tot aan de verhuizing van Jakobs (Israëls) familie naar Egypte. De geschiedenissen van Genesis worden geplaatst te midden van enkele van de oudste naties ter wereld, o.a. Egypte, Assyrië, Babylonië en Elam.

De schepping

1^aIn het begin schiep God de hemel en de aarde.
²De aarde nu was woest en leeg, en duisternis lag over de watervloed; en de Geest van God zweefde boven het water.

³En God zei: Laat er licht zijn! En er was licht.

⁴En God zag het licht dat het goed was; en God maakte scheiding tussen het licht en de duisternis.

⁵En God noemde het licht dag en de duisternis noemde Hij nacht. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest:^{*} de eerste dag.

^{6b}En God zei: Laat er een gewelf zijn in het midden van het water, en laat dat scheiding maken tussen water en water!

1:5 Toen ... geweest – Letterlijk: En het werd avond en het werd morgen; zie ook de verzen 8, 13, 19, 23 en 31.

^a Job 38:4; Ps. 33:6; 89:12; 136:5; Hand. 14:15; 17:24; Hebr. 11:3

^b Ps. 33:6; 104:2; 136:5; Spr. 8:28; Jes. 42:5; Jer. 10:12; 51:15

1:1 In het begin. Dit openingsvers kan worden beschouwd als een **samenvatting**, een inleiding op heel de passage. Het kan ook worden gelezen als de **eerste gebeurtenis**, het begin van de hemel en de aarde (op enig moment vóór de eerste dag), met inbegrip van de schepping van materie, ruimte en tijd. Dit tweede gezichtspunt (het begin van de hemel en de aarde) wordt door de nieuwtestamentische auteurs met hun verzekering dat de schepping uit het niets was, ondersteund (Hebr. 11:3; Openb. 4:11). **schiep God**. Hoewel het Hebreeuwse woord voor 'God', 'Elohim', wat de vorm aangaat meervoud is (mogelijk om majesteit uit te drukken), is het woord 'schiep' enkelvoud, wat betekent dat over God gedacht wordt als zijnde één wezen. Genesis heeft een consistent monothéïstische visie, in klare tegenstelling tot andere berichten over de schepping uit het oude Nabije Oosten. Er is slechts één God. Het Hebreeuwse woord **bara'**, 'scheppen', wordt in het OT altijd gebruikt met God als subject. Hoewel het niet altijd gebruikt wordt om het scheppen uit niets te beschrijven, beklemtoont het Gods soevereiniteit en macht. **de hemel en de aarde** betekent hier 'alles'. Dat betekent dan dat 'In het begin' verwijst naar het begin van alles. De tekst geeft aan dat God alles in het heelal schiep, wat op deze manier bevestigt dat Hij het in feite schiep *ex nihilo* (Lat. 'uit het niets'). Het effect van de beginwoorden van de Bijbel is om vast te stellen dat God in Zijn ondoorgrondelijke wijsheid, soevereine macht en majesteit, de Schepper is van alle dingen die bestaan.

1:1-11:26 Oergeschiedenis. De eerste elf hoofdstukken van Genesis verschillen van de volgende. Hoofdstuk 12-50 richt de aandacht op één voornaamste familielijn met belangrijke details, terwijl hs. 1-11 omschreven kon worden als een overzicht van de wereld vóór Abraham. Deze eerste hoofdstukken verschillen niet alleen wat onderwerp betreft van hs. 12 e.v., maar ook omdat er geen echte parallellen in andere literatuur bestaan met de aartsvaderlijke verhalen. In tegenstelling tot de aartsvaderlijke verhalen bestaan er echter wel andere oude, niet-bijbelse geschiedenissen zowel over de schepping als over de zondvloed. Het bestaan van zulke verhalen tast echter de autoriteit of de inspiratie van Genesis op geen enkele wijze aan. In feite staan de niet-bijbelse verhalen in schril contrast met het bijbelse getuigenis en helpen ze de lezer het unieke wezen en het

karakter van de bijbelse berichten over schepping en zondvloed te beseffen. In andere oude literaire tradities is de schepping een grote strijd die dikwijls een conflict tussen de goden behelst. De vloed werd gezonden omdat de goden het door mensen gemaakte lawaai niet konden verdragen, maar toch konden zij die niet in bedwang houden. Door deze verhalen leerden de mensen uit de oude wereld hun tradities over de goden die zij vereerden, en welke leefwijze mensen moesten volgen. Babylonische versies van scheppings- en zondvloedverhalen waren bedoeld om te tonen dat Babel het centrum was van de religieuze wereld en dat haar beschaving de hoogste was die door de mensheid bereikt was.

Door het lezen van Genesis kunnen lezers ontdekken dat het ontworpen is om deze misleidingen te weerleggen. Er is slechts één God, Wiens woord almachtig is. Hij hoeft slechts te spreken en de wereld komt tot aanzijn. De zon en de maan zijn geen goden op zichzelf, maar zijn geschapen door de ene God. Deze God heeft het niet nodig door mensen gevoed te worden, zoals de Babyloniërs geloofden dat zij deden door offers te brengen, maar Hij voorziet de mensen van voedsel. Het is menselijke zonde, geen Goddelijke plaag die de zondvloed veroorzaakt. Toen de toren van Babel nog lang niet tot de hemel reikte, werd die al een waarschuwing dat menselijke trots God niet kon bereiken, laat staan manipuleren.

Deze grondbeginselen, die zo duidelijk aan de dag treden in Gen. 1-11, vormen waarheden die zich door heel de rest van de Schrift voortzetten. De eenheid van God is fundamenteel voor bijbelse theologie, net als Zijn almachtige kracht, Zijn zorg voor de mensheid, en Zijn oordeel over de zonde. Het mag dan niet altijd duidelijk zijn hoe deze hoofdstukken zich verhoudt tot geologie en archeologie, maar hun theologische boodschap is volkomen duidelijk. Wanneer men ze leest in overeenstemming met hun oorspronkelijke bedoeling, leveren zij de fundamentele vooronderstellingen voor de rest van de Schrift. Deze hoofdstukken zouden moeten fungeren als brillenglazen, zodat lezers zich richten op de kernpunten die hun auteur aanwijst en in het licht daarvan de Bijbel verder lezen.

1:1-2:3 Gods schepping en de ordening van hemel en aarde. Het boek Genesis opent met een majesteitlijke beschrijving van hoe God in het begin de hemel

en de aarde schiep en daarna de aarde zo ordende dat die Zijn woonplaats kon worden. Opgebouwd uit zeven gedeelten, elk gemarkeerd door het gebruik van stereotype uitdrukkingen, brengt de gehele episode het beeld tot uitdrukking van de almachtige, transcendente God, Die alles op zijn plaats zet met volkomen bekwaamheid in overeenstemming met Zijn grootse ontwerp. De klemtoon ligt voornamelijk op hoe God alles ordende en structureerde. De structuur van de vertelling is als volgt: na het weergeven van de historische achtergrond (1:1-2) beschrijft de auteur de zes werkdagen (1:3-31) en de zevende dag, Gods sabbat (2:1-3). Elk van de zes werkdagen volgt hetzelfde patroon: het begint met 'en God zei' en eindigt met 'toen was het avond geweest en het was morgen geweest, de *n*-de dag'. Na de verklaring dat God de Schepper is van alle dingen (1:1), ligt het aandachtspunt van de rest van Gen. 1 voornamelijk op God Die de dingen tot aanzijn roept door Zijn woord en Die de geschapen dingen ordent ('laat het water ... samenvloeien', 1:9), meer dan op het feit hoe de aarde oorspronkelijk geschapen werd (1:1). Verschillende gegevens maken dat duidelijk. Plantengroei wordt bijvoorbeeld genoemd op dag 3, kennelijk vóór de schepping van de zon op dag 4. Lezers die zich afvragen hoe deze passage in overeenstemming te brengen is met een modern wetenschappelijk inzicht, zouden de Inleiding moeten raadplegen bij: Genesis en de wetenschap. Bezien in de context van het oude Nabije Oosten zegt Gen. 1 dat God alles schiep. Het is echter ook een bericht over hoe God de schepping heeft gestructureerd in haar geordende complexiteit. Bij de eerste drie dagen maken de lezers kennis met dag, nacht, hemel, aarde, zeeën. Al deze thema's, en deze alleen, worden door God in het bijzonder genoemd. In de dagen 4-6 worden de drie onderscheiden gebieden bevolkt: de hemel met lichten en vogels, de zeeën met vis en allerlei wemelende dieren, en de aarde met vee en kruipend gedierte. Ten slotte geeft God gezag aan de mensen als Zijn onderkoningen om over al deze levende schepselen te heersen. Gen. 1 brengt een hiërarchie van autoriteit tot stand. De mensheid krijgt de Goddelijke opdracht om in Gods Naam te regeren over de schepselen. Het uiteindelijke doel is dat de hele aarde de tempel van God zou worden, de plaats van Zijn tegenwoordigheid, en Zijn glorie zou vertonen.

⁷En God maakte dat gewelf en maakte scheiding tussen het water dat ^aonder het gewelf is, en het water dat ^bboven het gewelf is. En het was zo.

⁸En God noemde het gewelf hemel. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de tweede dag.

⁹En God zei: ^cLaat het water dat onder de hemel is, in één plaats samenvloeien en laat het droge zichtbaar worden! En het was zo.

¹⁰En God noemde het droge aarde en het samengevloeide water noemde Hij zeeën; en God zag dat het goed was.

¹¹En God zei: Laat de aarde groen doen opkomen, zaaddragend gewas, vruchtbomen, die naar hun

soort vrucht dragen, waarin hun zaad is op de aarde! En het was zo.

¹²En de aarde bracht groen voort, zaaddragend gewas naar zijn soort en bomen die vrucht dragen waarin hun zaad is, naar hun soort. En God zag dat het goed was.

¹³Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de derde dag.

¹⁴En God zei: ^dLaten er lichten zijn aan het hemelgewelf om scheiding te maken tussen de dag en de nacht; en laten zij zijn tot aanduiding van vaste tijden* en van dagen en jaren!

¹⁵^eEn laten zij tot lichten zijn aan het hemelgewelf om licht te geven op de aarde! En het was zo.

1:14 tot aanduiding van vaste tijden - Letterlijk: tot tekenen en tot vaste tijden.

^a Ps. 33:7; 136:6; Spr. 8:24

^b Ps. 148:4

^c Job 26:10; 38:8; Ps. 24:2; 136:6

^d Ps. 136:7

^e Deut. 4:19; Jer. 31:35

1:2 De beschrijving van de *aarde* in het begin als *woest en leeg*, een uitspraak die in het OT alleen in Jer. 4:23 wordt herhaald, houdt in dat zij ordening en inhoud miste. De verwijzing naar *duisternis ... over de watervloed* duidt op de afwezigheid van licht. Deze aanvankelijke staat zal veranderen door Gods scheppingswerk: *de Geest van God zweefde* er. Deze uitleg schept een soort verwachting; er staat iets te gebeuren. Er is geen reden te veronderstellen dat er een lange tijd verliep tussen Gen. 1:1 en 1:2, gedurende welke tijd de aarde woest en leeg was. Kritische geleerden stellen dat het woord 'watervloed' (Hebr. *tehom*) een overblijfsel is van de Mesopotamische mythologie van het scheppingsverhaal, de Enuma Elish. Merodach moest bij het vormen van het heelal ook Tiamat overwinnen, een godin van de chaos. Deze geleerden geloven dat de Hebreeuwse God de godheid van de chaos, Tiamat, moest overwinnen in de vorm van de 'oervloed' (let op de overeenkomst tussen de twee woorden *tehom* en 'Tiamat'). Er zijn echter vele linguïstische redenen om een directe identificatie van die twee te betwijfelen. In ieder geval is er geen conflict in Genesis of in de rest van de Bijbel tussen God en de oervloed, aangezien de oervloed onmiddellijk Gods bevel opvolgt (vgl. 7:11; 8:2; Ps. 33:7; 104:6).

1:3-5 *En God zei*. In hs. 1 wordt de absolute macht van God uitgedrukt door het feit dat Hij alleen maar hoeft te spreken en de dingen zijn geschapen. Ieder nieuw gedeelte van het hoofdstuk wordt ingeleid door het spreken van God. Dit is het eerste van de tien scheppingswoorden in hs. 1. *Laat er licht zijn!* Licht is het eerste van Gods scheppingswerken, die Hij tot aanzijn roept. *dat het goed was* (v. 4). Alles wat God tot aanzijn brengt, is goed. Dit wordt een belangrijk refrein door het hoofdstuk (zie v. 10, 12, 18, 21, 25, 31). *God noemde het licht dag* (v. 5). Het brandpunt ligt in v. 5 op hoe God de tijd heeft ingericht in een wettelijke cyclus. 'Laat er licht zijn' kan dus het glogen van een nieuwe dag aanduiden. God wordt getekend als werkende gedurende zes dagen en rustende op de sabbat. Dat is een model voor de menselij-

ke activiteit. De vierde dag ontvouwt deze gedachte zich verder: de lichten krijgen een plaats aan de hemel voor tekenen en seizoenen, met het doel om de dagen, jaren en seizoenen van de grote feesten zoals Pasen te structureren. Deze gedachte dat de tijd gestructureerd is, wordt verder heel het hoofdstuk door benadrukt, als elke stap in Gods ordenen en voltooien door avond en morgen verdeeld wordt in specifieke dagen. *Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de eerste dag*. De volgorde – eerst avond, dan morgen – helpt de lezer de gang van de passage te volgen: na de werkdag (v. 3-5a) is er een avond en dan een morgen. Dat impliceert dat er een nachttijd (de dagelijkse rust van de werker) tussenin zit. Zo is de werker voorbereid op de volgende werkdag die aanbreekt. Eenzelfde soort zinnen verdeelt hs. 1 in zes onderscheiden werkdagen, terwijl 2:1-3 een zevende dag vormt, Gods sabbat. Op de eerste drie dagen schept God de omgeving waarin de schepselen zullen wonen. Zo zijn de zeeën en de lucht (dag 2) in bezit genomen door vissen en vogels, die op dag 5 worden geschapen (zie tabel, p. 38). Bij onbevangen lezing van Genesis moet men deze dagen beschrijven als dagen in het leven van God. Hoe echter deze dagen zich verhouden tot menselijke dagen is moeilijker te bepalen (vgl. Ps. 90:4; 2 Petr. 3:8). Zie verder Inleiding: Genesis en de wetenschap.

1:6-8 *water*. Water speelt een belangrijke rol in de scheppingsliteratuur van het oude Nabije Oosten. In Egypte bijvoorbeeld gebruikt de schepper-god Ptah de vóórbestaande wateren (gepersonifieerd in de god Nun) om het heelal te scheppen. Hetzelfde geldt voor het Mesopotamische geloof: de schepping komt voort uit de goden van de waterige chaos – Apsu, Tiamat en Mummu. Het bijbelse scheppingsverslag staat in schril contrast tot zulk donker mythologisch polytheïsme. In het bijbelse bericht is het water van de schepping geen godheid. Het is eenvoudig iets wat God schiep. Het dient als materiaal in handen van de enige soevereine Schepper. Zoals het licht gescheiden wordt van de duisternis, zo worden de

wateren gescheiden om een *gewelf* te vormen (v. 6-7), dat God *hemel* noemt (v. 8). Voor het woord 'hemel' wordt soms de term 'lucht' gekozen. Het is niet gemakkelijk de precieze betekenis van het Hebreeuwse woord *sjamajim*, 'hemel/hemelen', weer te geven. In deze context betekent het wat mensen boven zich zien, d.w.z. het gebied dat de hemellichten (v. 14-17) en de vogels (v. 20) een plaats biedt.

1:9-13 God ordent nog twee andere regionen: het *droge* dat de *aarde* vormt, en het *water* dat de *zeeën* vormt (v. 9-10). Dit zijn de laatste objecten die God in het bijzonder noemt. Dan beveelt God de aarde *groen* voort te brengen (v. 11-12). Hoewel de schepping van gewassen op dag 3 misplaatst lijkt te zijn, grijpt deze vooruit op wat God later zal zeggen in v. 29-30, waar het over voedsel gaat zowel voor de mensheid als voor de andere schepselen. De schepping van onderscheiden plaatsen op de dagen 1-3, naast de gewassen, grijpt vooruit op de vulling ervan in de dagen 4-6.

1:14-19 Dit gedeelte sluit nauw aan bij de ordening van dag en nacht op de eerste dag, waar de scheiding van licht en duisternis aan de orde is (v. 3-5). Hier ligt de nadruk op de schepping van de *lichten* die de tijd zullen beheersen, en tevens *licht op de aarde* zullen brengen (v. 15). Door ze als *het grote licht* en *het kleine licht* aan te duiden (v. 16), vermijdt de tekst het gebruik van termen die ook eigennamen waren voor heidense godheden, verbonden met zon en maan. Gen. 1 ondermijnt welbewust heidense ideeën dat het wezen van de natuur onder controle zou staan van verschillende godheden. (Voor de vroegere heidenen van het Nabije Oosten golden de goden in verschillende elementen van de natuur als personen. Daarom zijn in Egyptische teksten de goden Ra en Thoth verpersoonlijkt, respectievelijk in de zon en in de maan.) De term *maakte* (Hebr. *asah*, v. 16) hoeft alleen te betekenen dat God ze 'vormde' of 'eraan werkte'. Op zichzelf houdt die niet in dat ze tevoren niet in enigerlei vorm bestonden. De blik richt zich hier vooral op de manier waarop God de zon en de maan heeft beschikt om het verloop van de tijd in te stellen

¹⁶ En God maakte de twee grote lichten: het grote licht om de dag te beheersen en het kleine licht om de nacht te beheersen; *en* ook de sterren.
¹⁷ En God plaatste ze aan het hemelgewelf om licht te geven op de aarde,
¹⁸ om de dag en de nacht te beheersen en om scheiding te maken tussen het licht en de duisternis. En God zag dat het goed was.
¹⁹ Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de vierde dag.
²⁰ En God zei: Laat het water wemelen van wemelende levende wezens; en laten er vogels boven de aarde vliegen, langs het hemelgewelf!
²¹ En God schiep de grote zeedieren en alle krioelende levende wezens waarvan het water wemelt, naar hun soort, en alle gevleugelde vogels naar hun soort. En God zag dat het goed was.
²² En God zegende ze en zei: ^aWees vruchtbaar, word talrijk, en vervul het water van de zeeën; en laten de vogels talrijk worden op de aarde!

²³ Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de vijfde dag.
²⁴ En God zei: Laat de aarde levende wezens naar hun soort voortbrengen: vee, kruipende dieren en wilde dieren van de aarde, naar zijn soort! En het was zo.
²⁵ En God maakte de wilde dieren van de aarde naar hun soort, het vee naar hun soort, en alle kruipende dieren van de aardbodem naar hun soort. En God zag dat het goed was.
²⁶ En God zei: Laten Wij mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis; en laten zij heersen over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht, over het vee, over heel de aarde en over al de kruipende dieren die over de aarde kruipen!
²⁷ En God schiep de mens ^bnaar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; ^cmannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.
²⁸ En God zegende hen en God zei tegen hen: ^dWees vruchtbaar, word talrijk, vervul de aarde en onder-

^a Gen. 8:17 ^b Gen. 5:1; 9:6; 1 Kor. 11:7; Efez. 4:24; Kol. 3:10 ^c Matt. 19:4 ^d Gen. 8:17; 9:1, 2, 7

en te regelen in overeenstemming met Zijn bedoeling. De verwijzing naar *vaste tijden* (v. 14) of seizoenen en naar *dagen en jaren* vormt waarschijnlijk een verwijzing naar de bestemde tijden en patronen in de Hebreeuwse kalender voor de eredienst, feesten en religieuze vieringen (Ex. 13:10; 23:15).

1:16 en ook de sterren. Het immense heelal dat God schiep (zie aant. bij Jes. 40:25-26) wordt hier alleen in een korte uitdrukking genoemd, bijna alsof het een later opkomende gedachte was. Genesis concentreert de blik op de aarde. Het blikveld van de rest van de Bijbel is op mensen (man en vrouw) gericht als de kroon van Gods schepping en het voorwerp van Zijn grote verlossing.

1:20-23 Na de beschrijving van de schepping van *water* en het *hemelgewelf*, richt dit gedeelte zich op hoe zij worden gevuld met daarbij passende schepselen van allerlei soort. Als voortplantingsorganismen zijn zij door God gezegend zodat zij vruchtbaar kunnen zijn en hun eigen gebied vol kunnen maken.

1:21 De term *grote zeedieren* (Hebr. *tan-nim*) kan in verschillende contexten grote slangen, draken of krokodillen, maar ook walvissen of haaien (de waarschijnlijke betekenis hier) aanduiden. Sommigen hebben geopperd dat dit ook kan slaan op andere uitgestorven schepselen zoals dinosaurussen. Kanaänitische literatuur schildert een grote draak als de vijand van de voornaamste vruchtbaarheidsgod Baäl. Genesis stelt God voor als Schepper van de grote zeedieren, maar zij zijn niet verwikkeld in een strijd met Hem. Hij is soeverein en op geen enkele manier in een strijd verwikkeld om het heelal te scheppen.

1:24-31 Dit is verreweg de langste passage die overgeleverd is voor één speciale dag. Ze maakt duidelijk dat dag 6 in deze passage de meeste aandacht krijgt. Het laatste gebied dat invulling nodig heeft, is het droge, of de aarde (zoals aangeduid

Locatie	Inwoners
1. Licht en duisternis	4. De lichten van dag en nacht
2. Zeeën en lucht	5. Vissen en vogels
3. Vruchtbare aarde	6. Landdieren (incl. mensen)
7. Rust en vreugde	

in v. 10). Hier wordt een significant onderscheid gemaakt tussen alle levende schepselen die geschapen zijn om op het droge land te leven, en menselijke wezens. Waar v. 24-25 gaat over 'levende wezens' die de aarde moet voortbrengen, richt v. 26-30 zich op de bijzondere status die aan mensen wordt toegekend.

1:24-25 vee, kruipende dieren en wilde dieren van de aarde. Deze termen groeperen de landdieren in drie brede categorieën. Dat slaat waarschijnlijk terug op de manier waarop nomadische herders ze zullen ervaren: dieren die als huisdieren kunnen worden getemd (bv. schapen, geiten, vee, en misschien kamelen en paarden); de kleine kruipende dieren (bv. ratten en muizen, hagedissen en spinnen) en het grotere wild en de roofdieren (bv. gazellen, leeuwen). Deze opsomming is niet als uitputtend bedoeld, en het is moeilijk om erachter te komen waar men bepaalde dieren moet plaatsen (bv. de huiskat). Zie verder Inleiding: Genesis en de wetenschap.

1:26 Laten Wij mensen maken naar Ons beeld. De tekst bepaalt het 'Ons' dat hier staat, niet nader. Sommigen hebben verondersteld dat God Zich hier richt tot de leden van Zijn Raad, die het ot elders 'zonen van God' noemt (bv. Job 1:6) en het NT 'engelen', maar een belangrijke tegenwerping is dat de mens niet is gemaakt naar het beeld van engelen. Er is ook geen aanwijzing dat engelen deelnamen aan de schepping van menselijke wezens. Vele christenen en sommige Joden hebben 'Ons' opgevat als Gods spreken in Zichzelf, omdat alleen God scheidt

Gen. 1:27 (vgl. 5:1). Dit zou dan de eerste aanwijzing zijn voor de Drie-eenheid in de Bijbel (vgl. 1:2).

1:27 Er is discussie geweest over de uitdrukking *beeld van God*. Veel geleerden wijzen naar de gangbare overtuiging in het oude Nabije Oosten dat de koning de onzichtbare representant van de godheid was. Op die manier regeerde de koning in naam van de god. Echter, v. 26 verbindt het beeld van God met de uitoefening van heerschappij over alle andere schepselen van de zee, de hemel en de aarde. Daaraan kan men zien dat de mensheid hier bekleed wordt met autoriteit om als Gods vertegenwoordiger of onderkoning over de aarde te regeren (zie aant. bij v. 28). Andere geleerden onderstrepen het patroon van *mannelijk en vrouwelijk*. Zij trekken de conclusie dat de mensheid Gods beeld uitdrukt in relaties, in het bijzonder in de goed functionerende gemeenschap, zowel binnen het huwelijk als breder in de maatschappij. Doorgaans werd het beeld beschouwd als de mogelijkheden die mensen apart zetten van de dieren – mogelijkheden waardoor mensen op God lijken. Het gaat hier om karakteristieken als rede, moraal, taal, de mogelijkheid van het aangaan van liefdevolle en betrokken relaties, en creativiteit in alle vormen van kunst. Al deze inzichten kan men samenvatten door vast te stellen dat de *overeenkomsten* (de mens lijkt in zekere zin op God) het de mensheid mogelijk maken God te *vertegenwoordigen* door te regeren en waardevolle *relaties* met God, met elkaar en met de rest van de schepping op te

werp haar, en heers over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht en over al de dieren die over de aarde kruipen!

²⁹En God zei: Zie ^aIk geef u al het zaaddragende gewas dat op heel de aarde is, en alle bomen waaraan zaaddragende boomvruchten zijn; dat zal u tot voedsel dienen.

³⁰^bMaar aan al de dieren van de aarde, aan alle vogels in de lucht en aan al wat over de aarde kruipt, waarin leven is, *heb Ik* al het groene gewas tot voedsel *gegeven*. En het was zo.

³¹En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, ^chet was zeer goed. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de zesde dag.

2 Zo zijn de hemel en de aarde voltooid, en heel hun legermacht.

^{2d}Toen God op de zevende dag Zijn werk, dat Hij gemaakt had, voltooid had, rustte Hij op de zevende dag van al Zijn werk, dat Hij gemaakt had.

³En God zegende de zevende dag en heiligde die, want daarop rustte Hij van al Zijn werk, dat God schiep door het te maken.

De schepping van de mens

⁴Dit is wat uit de hemel en de aarde voortkwam,* toen zij geschapen werden. Op de dag dat de HEERE God aarde en hemel maakte –

⁵er was nog geen enkele veldstruik op de aarde en er was nog geen enkel veldgewas opgekomen, want de HEERE God had het niet laten regenen op de aarde; en er was geen mens om de aardbodem te bewerken,

⁶maar een damp steeg uit de aarde op en bevochtigde heel de aardbodem –

⁷toen vormde de HEERE God de mens *uit* ^ehet stof van de aardbodem en blies de levensadem in zijn neusgaten; zo werd de mens ^ftot een levend wezen.

2:4 Dit is wat uit de hemel en de aarde voortkwam – Letterlijk: Dit zijn de afstammelingen van de hemel en de aarde.

^a Gen. 9:3; Ps. 104:14, 15

^b Ps. 104:14

^c Deut. 32:4; Mark. 7:37

^d Ex. 20:11; 31:17; Deut. 5:14; Hebr. 4:4

^e 1 Kor. 15:47

^f 1 Kor. 15:45

bouwen. Dit 'beeld' en deze waardigheid geldt voor *beide* 'mannelijke en vrouwelijke' menselijke wezens. (Deze zienswijze is uniek in de context van het oude Nabije Oosten. In Mesopotamië schiepen de goden de mensen uitsluitend om werkzaamheden voor hen te verrichten.) De Hebreeuwse term '*adam*', vertaald als *mens*, is dikwijls een algemene term die zowel mannelijk als vrouwelijk aan geeft. Soms heeft deze echter betrekking op de man in onderscheid van de vrouw (2:22, 23, 25; 3:8, 9, 12, 20): dan wordt het de eigen naam 'Adam' (Gen. 2:20; 3:17, 21; 4:1; 5:1). In dit stadium wordt de mensheid als soort apart gezet van alle schepselen en gekroond met glorie en eer als beheersers van de aarde (vgl. Ps. 8:6-9). De gebeurtenissen die Gen. 3 beschrijft, hebben echter een belangrijke betekenis voor de positie van de mensheid in de schepping.

1:28 Zoals God de zeedieren en de vogels had gezegend (v. 22), zegent Hij ook de mensheid. *Wees vruchtbaar, word talrijk*. Dit motief keert in heel Genesis telkens terug in verbinding met Goddelijke zegen (zie 9:1, 7; 17:20; 28:3; 35:11; 48:4). Het dient als de basis van de bijbelse visie dat het tevoorschijn roepen van gelovige kinderen deel is van het scheppingsplan van God voor de mensheid. Gods scheppingsplan houdt in dat heel de aarde bevolkt wordt door hen die Hem kennen en verstandig dienen als Zijn mederegenten of vertegenwoordigers. *onderwerp haar, en heers*. De term 'onderwerp' (Hebr. *kabas*) betekent elders een volk of een land onderhorig maken zodat het dienst verleent aan degene die het onderwerpt (Num. 32:22, 29). De gedachte hier is, dat de man of de vrouw de hulpbronnen van de aarde voor het eigen nut moet aanwenden. Dat houdt in dat zij de aardse hulpbronnen moeten blootleggen en onderzoeken om die dienstbaar te maken aan menselijke wezens in het algemeen. Dit bevel levert de grond voor wijze we-

tenschappelijke en technologische ontwikkeling. Het verkeerde gebruik waaraan mensen hun leefgebied hebben blootgesteld, ontstaat als gevolg van Gen. 3. *over al de dieren*. Als vertegenwoordigers van God hebben mensen te heersen over alle levende wezens op de aarde. Deze opdrachten zijn echter geen mandaat om de aarde en haar schepselen uit te mergelen om de menselijke begeerte te bevredigen. Het feit dat Adam en Eva 'naar het beeld van God' (1:27) geschapen waren, houdt in dat God verwacht dat menselijke wezens de aarde op een wijze manier zullen regeren met hetzelfde gevoel van verantwoordelijkheid en zorg dat God heeft tegenover heel Zijn schepping.

1:31 Nadat Hij eerder bij zes gelegenheden verzekerde dat afzonderlijke aspecten van de schepping 'goed' waren (v. 4, 10, 12, 18, 21, 25), bevestigt God nu na de schepping van de man en de vrouw dat *al* wat Hij gemaakt heeft *zeer goed* is. Het aanvullende *en zie* nodigt de lezer uit de schepping te zien vanuit Gods bevoorrechte gezichtspunt. Terwijl vele dingen vanuit de hedendaagse wereld bezien niet goed lijken te zijn, was het in het begin anders. Genesis gaat verder met uit te leggen waarom dingen veranderden, en toont aan dat God daarvan niet te beschuldigen is. Al wat Hij schiep was zeer goed: het beantwoordt aan Gods bedoelingen en geeft uitdrukking aan Zijn overvloedige goedheid. Ondanks het binnendringen van de zonde (hs. 3) behoudt de materiële schepping haar goede eigenschappen (vgl. 1 Tim. 4:4).

2:1-3 Deze verzen brengen het ope-ningsgedeelte van Genesis tot een afronding door er de nadruk op te leggen dat God het proces van de ordening van de schepping heeft voltooid. Het herhaalde commentaar dat God *rustte* houdt niet in dat Hij vermoeid was van het werk. De manier waarop alles in hs. 1 wordt gedaan, wekt een andere suggestie. Het

motief van Gods rusten wijst juist op het doel van de schepping. Zoals verschillende verslagen uit het oude Nabije Oosten weergeven, is de Goddelijke rust verbonden met de tempelbouw. Gods doel met de aarde is, dat zij Zijn woonplaats zou worden. Ze is niet eenvoudigweg gemaakt om schepselen te huisvesten. Gods 'werkzaamheden' op deze dag (Hij *voltooidde, rustte, zegende, heiligde*) ondersteunen allemaal dit vreugdevolle patroon. Het concept van de aarde als een Goddelijk heiligdom, dat 2:4-25 verder ontvouwt, loopt de hele Bijbel door en komt tot een hoogtepunt in de toekomstige werkelijkheid die de apostel Johannes ziet in het visioen van 'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde' in Openb. 21:1-22:5. *God zegende de zevende dag en heiligde die* (Gen. 2:3). Deze woorden vormen de basis voor de verplichting die God op de Israëlieten legt om op de sabbatdag te rusten van hun gewone werk (zie Ex. 20:8-11). Het refrein voor deze dag is nu niet avond-gevolgd-door-morgen. Dat brengt velen tot de conclusie dat de zevende dag nog steeds doorloopt (wat aan Joh. 5:17 en Hebr. 4:3-11 ten grondslag lijkt te liggen).

2:4-4:26 De eerste mensen op aarde.

Aanvankelijk toegespitst op de hof van Eden, vertellen de episodes die dit gedeelte van Genesis vormen, opnieuw hoe Gods ordenend scheppen in de chaos is geworpen door de ongehoorzaamheid van het eerste mensenpaar. De daaropvolgende geschiedenis van Kain en Abel en vervolgens Lamech (hs. 4) toont hoe de wereld in een spiraal naar beneden wentelt in het geweld dat aan de zondvloed voorafging (6:11, 13). Deze gebeurtenissen zijn uiterst belangrijk voor het begrijpen van niet alleen heel Genesis, maar zelfs het geheel van de Bijbel.

2:4-25 *De man en de vrouw in de hof van Eden*. Op het overzichtsbild van de schepping in hs. 1 volgt onmiddellijk

⁸ Ook plantte de HEERE God een hof in Eden, in het oosten, en Hij plaatste daar de mens, die Hij gevormd had.

⁹ En de HEERE God liet allerlei bomen uit de aardbodem opkomen, begerenswaardig om te zien en goed om van te eten; ook ^ade boom des levens, in het midden van de hof, en de boom van de kennis van goed en kwaad.

¹⁰ Een rivier kwam voort uit Eden om de hof te bevochtigen. En vandaar splitste hij zich en vormde vier hoofdstromen.

¹¹ De naam van de eerste rivier is Pison; die is het die rond heel het land van Havila stroomt, waar het goud is.

¹² En het goud van dit land is goed; ook is er balsemhars en de edelsteen onyx.

¹³ En de naam van de tweede rivier is Gihon; die is het die rond heel het land Cusj stroomt.

¹⁴ En de naam van de derde rivier is Tigris; die loopt ten oosten van Assur. En de vierde rivier is de Eufrat.

¹⁵ De HEERE God nam de mens, en zette hem in de hof van Eden om die te bewerken en te onderhouden.

^a Openb. 2:7

een aanvullende vertelling over de zesde dag, die inzoomt op de schepping van het mensenvolk dat een plaats krijgt in de hof van Eden. Qua stijl en inhoud verschilt dit stuk opvallend van het vorige. Het spreekt niets tegen uit hs. 1, maar het levert als een terugblik meer detail over wat 1:27 vermeldt. Het beeld van een God Die zowel immanent als persoonlijk is, completeert het beeld van een soevereine, transcendente Godheid. De twee schilderijen van God brengen elkaar in evenwicht en zorgen samen voor een getrouwere en rijkere beschrijving van Zijn natuur dan elk ervan afzonderlijk doet. Zoals hs. 1 het koninklijke karakter van menselijke wezens benadrukt, haalt hs. 2 hun priesterlijke status naar voren.

2:4 Dit is wat uit de hemel en de aarde voortkwam. Dit is de eerste van elf van zulke beginzinnen die structuur geven aan het boek Genesis (vgl. 5:1, met enige variatie; 6:9; 10:1; 11:10; 11:27; 25:12; 25:19; 36:1; 36:9; 37:2; zie Inleiding: Opbouw van het boek). Elke aanhef richt de aandacht op wat voortkomt uit het object of de persoon die genoemd wordt. De eerste vertalers van Genesis in het Grieks (in de Septuagint, voortaan weergegeven als Lxx) gebruikten het woord *genesis* om het Hebreeuwse woord voor ‘generaties’ (Hebr. *toledot*) over te zetten, vandaar de titel ‘Genesis’. De rest van het vers is kunstig opgebouwd als een soort spiegel, ofwel in een chiastische vorm, waarbij de delen van de twee poëtische lijnen op elkaar betrokken zijn in omgekeerde volgorde: **hemel** (A), **aarde** (B), **toen zij geschapen werden** (C). **Op de dag dat de HEERE God maakte** (C’), **aarde** (B’) en **hemel** (A’). Deze vorm verenigt de twee delen van het chiasme. Daardoor worden de lezers aangemoedigd 2:5-25 in harmonie te brengen met 1:1-2:3. HEERE God. In het verloop van 1:1-2:3 werd het algemene woord ‘God’ gebruikt om de Godheid aan te duiden als de transcendente Schepper. Nu wordt de lezer ingeleid in de persoonsnaam van God, te weten ‘Jahweh’ (vertaald als HEERE vanwege de oude Joodse traditie om deze persoonsnaam te vervangen door de aanduiding ‘Adonai’, die in het Hebreeuws ‘Heer’ betekent). Het gebruik van ‘Jahweh’ in deze passage onderstreept de persoonlijke en relationele natuur van God. Het eerdere gebruik voor de vertaling hiervan als ‘HEERE’ en

niet als ‘Jahweh’ vindt men in de gebruikelijke vertaling door de Lxx (Gr. *Kurios*, ‘Heer’). De nieuwtestamentische auteurs halen deze vertaling vele malen aan. Zij gebruikten ook de Griekse term *Kurios*, ‘Heer’, liever dan ‘Jahweh’ voor de Godsnaam. (Voor meer over de Naam ‘Jahweh’, zie aant. bij Ex. 3:14; 3:15.)

2:5-7 Deze verzen vestigen de aandacht op Gods schepping van de man, nader uitgewerkt in 1:26-31. De voornaamste handeling is hier dat God de man ‘vormt’ (2:7); v. 5-6 beschrijft de omstandigheden op het moment dat deze handeling plaatsvond. De term **aarde** (Hebr. *’arets*) kan betrekking hebben op heel de aarde, op het droge (vgl. 1:10), of op een speciaal gebied (vgl. 2:11-13). Om de eenheid met hs. 1 (zie aant. bij 2:4), en met het oog op de vermelding van ‘regen’, is de vertaling als ‘aarde’ hier goed te verdedigen. De lokalisatie is hier een niet nader genoemde plaats, precies toen het regenseizoen begon en toen de aardbodem dus nog droog was en zonder enige **veldstruik**. Deze omstandigheden heersten vóór de schepping van de mens en geven daarmee aan dat het ontbreken van groei te maken had met het ontbreken van een man om het land te bevoelen. Dat zou immers de normale manier zijn geweest om onder droge omstandigheden groei tot stand te brengen. **toen vormde de HEERE God de mens uit het stof van de aardbodem** (v. 7). Het woord ‘vormde’ (Hebr. *jatsar*) levert het beeld op van een pottenbakker die klei in een bepaalde vorm kneedt. De nauwe relatie tussen de mens en de aardbodem wordt uitgedrukt in de Hebreeuwse woorden om die weer te geven, respectievelijk *’adam* en *’adamah*. **blies de levensadem in zijn neusgaten** (v. 7). Hier blaast God – naar geest, ziel en lichaam – het leven in degene die Hij schiep om Zijn beeld te dragen. **levend wezen**. Dezelfde Hebreeuwse term wordt ook gebruikt in 1:20, 24 om schepselen van zee en land aan te duiden. Hoewel menselijke wezens veel gemeen hebben met andere levende wezens, geeft God alleen aan mensen een koninklijke en priesterlijke positie. Hij maakt alleen hen ‘naar Zijn beeld’ (1:27). (Zie de aanhaling van deze passage bij Paulus in 1 Kor. 15:45.)

2:8-9 God verschaft een geschikte omgeving voor de mens door een **hof in**

Eden, in het oosten aan te leggen. De naam ‘Eden’, die de betekenis van ‘luxe, plezier’ kan uitdrukken, beschrijft mogelijk een veel groter gebied dan de hof zelf. God vormde de mens op de ‘aarde’ (zie v. 5-7), en **plaatste** hem daarna in de hof (vgl. v. 15). De vroegste vertaling in het Grieks (de Lxx) gebruikte het woord *paradeisos* (waar het woord ‘paradijs’ van is afgeleid; vgl. aant. bij Luk. 23:39-43) om het Hebreeuwse woord voor ‘tuin, hof’ weer te geven, in de veronderstelling dat het op een koninklijk park leek. De overvloed van de hof wordt uitgedrukt door de vaststelling dat deze **allerlei bomen, begerenswaardig om te zien en goed om van te eten** bevatte (Gen. 2:9). Dat is een ironische voorafschaduwing van 3:6 (zie aant. aldaar). Twee bomen worden voor speciale vermelding apart genomen: **de boom des levens en de boom van de kennis van goed en kwaad** (2:9). Aangezien betrekkelijk weinig wordt gezegd over deze bomen, moet ieder begrip daarover worden ontleend aan de rol die zij spelen binnen de vertelling van Gen. 2-3, speciaal hs. 3. Voor ‘boom des levens’, zie aant. bij 3:22-24; voor ‘boom van de kennis’, zie aant. bij 2:17.

2:10-14 De algemene beschrijving van de rivier die **uit Eden voortkwam** en zich splitste in **vier hoofdstromen** (v. 10), bevestigt dat Eden een centrale plaats had. Ondanks de zeer specifiek vermelde details blijft de lokalisatie van Eden een mysterie. Terwijl de namen **Tigris** en **Eufrat** (v. 14) in verband worden gebracht met de twee rivieren die om Mesopotamië heen lopen, zijn de rivieren **Pison** en **Gihon** evenals de gebieden **Havila** en **Cusj** (v. 11, 13) niet bevredigend gelokaliseerd (zie kaart, p. 42). De verwijzing naar **goud** en **onyx** (v. 11, 12) suggereert dat het land rijk is aan grondstoffen. Deze materialen worden later geassocieerd met het maken van de tabernakel en de tempel.

2:15-16 Het algemene beeld van Eden uit de vorige verzen suggereert dat de parkachtige hof deel uitmaakt van een Goddelijk heiligdom. God **zette** de mens **in de hof van Eden om die te bewerken en te onderhouden**. De term ‘bewerken’ (Hebr. *’abad*; vgl. v. 5; 3:23; 4:2, 12; Spr. 12:11; 28:19) betekent voorbereiden en dienen, en ‘onderhouden’ (Hebr. *sjamar*) versterkt die gedachte nog. Omdat dit bevel gegeven werd voordat Adam zondigde, kwam het werk niet als gevolg van

¹⁶ En de HEERE God gebod de mens: Van alle bomen van de hof mag u vrij eten,

¹⁷ maar van de boom van de kennis van goed en kwaad, daarvan mag u niet eten, want op de dag dat u daarvan eet, zult u zeker sterven.

¹⁸ Ook zei de HEERE God: Het is niet goed dat de mens alleen is; Ik zal een hulp voor hem maken als *iemand* tegenover hem.

¹⁹ De HEERE God vormde uit de aardbodem alle dieren van het veld en alle vogels in de lucht, en bracht die bij Adam* om te zien hoe hij ze noemen zou; en zoals Adam elk levend wezen noemen zou, zo zou zijn naam zijn.

²⁰ Zo gaf Adam namen aan al het vee en aan de vogels in de lucht en aan alle dieren van het veld; maar voor de mens vond hij geen hulp als *iemand* tegenover hem.

²¹ Toen liet de HEERE God een diepe slaap op Adam vallen, zodat hij in slaap viel; en Hij nam een van zijn ribben en sloot de plaats ervan toe met vlees.

²² En de HEERE God bouwde de rib die Hij ^auit Adam genomen had, tot een vrouw en Hij bracht haar bij Adam.

²³ Toen zei Adam:

Deze is ditmaal

^bbeen van mijn beenderen,
en vlees van mijn vlees!

Deze zal mannin* genoemd worden,
want uit de man
is zij genomen.

²⁴ ^cDaarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zich aan zijn vrouw hechten; ^den zij zullen tot één vlees zijn.

²⁵ En zij waren beiden ^enaakt, Adam en zijn vrouw, maar zij schaamden zich niet.

2:19 Adam - Volgens Griekse vertaling; Hebreeuws: de mens; dit geldt voor meerdere tekstplaatsen in de hoofdstukken 2, 3 en 4.

2:23 mannin - Of: vrouw; het Hebreeuwse *isha* (vrouw) is afgeleid van *ish* (man).

^a 1 Kor. 11:8 ^b Mal. 2:14; Efez. 5:30, 31 ^c Matt. 19:5; Mark. 10:7; Efez. 5:31 ^d 1 Kor. 6:16; Efez. 5:28, 29 ^e Gen. 3:7

de zonde. Evenmin is het iets wat vermeden moet worden. Productief werk is deel van Gods goede bedoeling voor de mens in de schepping. Later worden dezelfde woorden samen gebruikt voor het werk dat de priesters en de Levieten doen in de tabernakel: 'dienst verrichten' (Hebr. *abad*) en 'bewaren, bewaken, een taak vervullen' (Hebr. *samar*), bv. Num. 3:7-8; 18:7. De rol van de mens is niet alleen een tuinman, maar ook een opziener te zijn. Als priester is hij gehouden de heiligheid van de hof te bewaren als een deel van een tempelcomplex. **En de HEERE God gebod de mens.** Het feit dat het bevel aan Adam werd gegeven houdt in dat God de man een leidende rol geeft. Deze houdt tevens de verantwoordelijkheid in om voor heel de schepping te zorgen en die te bewaken (Gen. 2:15). Die rol behelst ook verantwoordelijk leiderschap van Adam over Eva als zijn vrouw (vgl. v. 18: 'een hulp als *iemand* tegenover hem'). (Over de nieuwtestamentische opvatting over de verhouding tussen man en vrouw, zie Efez. 5:22-33.)

2:17 Terwijl God de mens genadig toestond te eten van elke boom van de hof, verbood Hij hem te eten van **de boom van de kennis van goed en kwaad** (v. 17). Over de betekenis van de vrucht van deze boom denkt men verschillend. Hij zou zorgen voor (1) seksueel bewustzijn, (2) moreel onderscheidingsvermogen, (3) morele verantwoordelijkheid, en (4) morele ervaring. Van deze mogelijkheden is de laatste het meest waarschijnlijk: bij gehoorzaamheid of ongehoorzaamheid zal het mensenpaar door ervaring goed en kwaad leren kennen. Ervaring, verworven door 'de HEERE te vrezen' (Spr. 1:7), is wijsheid, terwijl die, verworven door ongehoorzaamheid, slavernij is. Meer dan een absoluut onmiddellijk gevolg houdt **op de dag dat** een vaste zekerheid in (bv. 1 Kon. 2:42). Zie aant. bij Gen. 3:4-5. **zult u zeker sterven** (2:17). Wat voor soort 'sterven' wordt hier bedoeld: lichamenlijk,

geestelijk of een of andere combinatie daarvan? Het Hebreeuwse woord kan bij al deze opvattingen passen, en de enige manier om het te achterhalen is: lezen om te zien wat er gebeurt als de geschiedenis zich verder ontvouwt (zie aant. bij 3:4-5).

2:18-25 Deze verzen beschrijven hoe God zorgt voor een geschikte metgezel voor de man.

2:18 niet goed is een schokkende tegenstelling tot 1:31. Het is duidelijk dat de situatie hier nog niet tot 'zeer goed' is gekomen. **een hulp voor hem.** Vgl. 1 Kor. 11:9. Om voor de mens iemand te vinden **als iemand tegenover hem** brengt God al het vee, de vogels en de landdieren naar hem toe. Geen daarvan blijkt echter voor hem een echt 'tegenover' te zijn. 'Hulp' (Hebr. *'ezer*) is iemand die kracht verleent in de sfeer van wat ontbreekt aan 'de geholpene'. De term houdt niet in dat de helper sterker of zwakker is dan de geholpene. Het 'tegenover hem' of 'bij hem passend' is niet hetzelfde als 'zoals hij': een vrouw is niet het evenbeeld van haar man, maar een aanvulling op hem.

2:20 Zo gaf Adam namen. Bij de naamgeving aan de dieren demonstreert de mens zijn autoriteit over al de andere schepselen. **de mens.** Zie aant. bij 5:1-2.

2:23-24 Als er geen geschikte metgezel is gevonden onder al de levende wezens, vormt God een vrouw uit het eigen vlees van de man. De tekst beklemtoont de betekenis van de eenheid die bestaat tussen de man en de vrouw. Adam roept vreugdevol uit: **Deze is ditmaal been van mijn beenderen, en vlees van mijn vlees!** Deze terminologie wordt elders gebruikt voor bloedverwanten (29:14). Deze zin en het verhaal van Eva's schepping leggen er de nadruk op dat het huwelijk de hechtste van alle menselijke relaties schept. Eveneens is het belangrijk te onderkennen dat God alleen één Eva voor Adam schept, niet verscheidene Eva's of een andere Adam. Dit wijst op de heteroseksuele monoga-

mie als het Goddelijke patroon voor het huwelijk dat God instelde bij de schepping. Bovendien schept de verwantschap tussen de echtgenoot en zijn vrouw verplichtingen die zelfs de plichten tegenover iemands ouders overstijgen (**Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zich aan zijn vrouw hechten**, 2:24). In het oude Israël trokken zonen niet weg wanneer ze trouwden, maar zij leefden vlak bij hun ouders en erfden hun vaders land. Zij 'verlieten' hun ouders in die zin dat zij het welbevinden van hun vrouw voorrang gaven boven dat van hun ouders. De term 'hechten' wordt elders gebruikt voor het uitoefenen van verbondstrouw (bv. Deut. 10:20; zie hoe Paulus deze teksten verbindt in 1 Kor. 6:16-17). Daarom kunnen andere bijbelteksten het huwelijk een 'verbond' noemen (bv. Spr. 2:17; Mal. 2:14). Het onderwijs van Paulus over het huwelijk in Efez. 5:25-32 is gebaseerd op deze tekst. De gedachte gemaakt te zijn voor elkaar wordt verder weergegeven met een woordspeling waarbij de woorden 'man' en 'vrouw' betrokken zijn. In het Hebreeuws gaat het dan om *'isj* en *'isjah*. Als gevolg van deze bijzondere verbondenheid ziet Gen. 2:24 dat, wanneer een man zijn ouders verlaat en een vrouw neemt, **zij tot één vlees** zullen zijn, d.w.z. een eenheid (een verbintenis van man en vrouw, uitmondend in seksuele gemeenschap). Jezus beroept Zich op dit vers en 1:27 wanneer Hij Zijn zienswijze op het huwelijk geeft (Matt. 19:4-5).

2:25 naakt ... zij schaamden zich niet. Deze laatste beschrijving in v. 18-25 biedt een beeld van onschuldige vreugde en grijpt vooruit op verdere ontwikkelingen in het verhaal. Het onderwerp van de naaktheid van het paar wordt opgepakt in 3:7-11, en een woordspeling met betrekking tot 'naakt' (Hebr. *'arummim*) en 'listig' (3:1, Hebr. *'arum*) verbindt het einde van deze episode met het begin van de volgende.

De zondeval

3 De slang nu was de listigste onder alle dieren van het veld, die de HEERE God gemaakt had; en hij zei tegen de vrouw: Is het echt zo dat God gezegd heeft: U mag niet eten van alle bomen in de hof?

² En de vrouw zei tegen de slang: Van de vrucht van de bomen in de hof mogen wij eten,

³ maar van de vrucht van de boom die in het midden van de hof staat, heeft God gezegd: U mag daarvan niet eten en hem niet aanraken, anders sterft u.

⁴ Toen zei de slang ^ategen de vrouw: U zult zeker niet sterven.

De hof van Eden

Genesis beschrijft de locatie van de hof van Eden met betrekking tot de samenloop van vier rivieren. Terwijl twee van de rivieren onbekend zijn (de Pison en de Gihon), suggereert de bijna wereldwijde identificatie van de beide andere rivieren met de Tigris en de Eufraat een mogelijke locatie voor Eden ofwel aan de noordelijke ofwel aan de zuidelijke uiteinden.

^a 2 Kor. 11:3

3:1-24 Het paar komt in opstand tegen God. De plotselinge en verder niet uitgelegde verschijning van een listige slang stelt het menselijk paar voor een geweldig belangrijke uitdaging. Hun keuze is het veronachtzamen van Gods geboden, een daad van welbewuste rebellie die verschrikkelijke consequenties heeft voor heel de schepping. Als gevolg hiervan wordt Gods schepping in wanorde gestort met chaotische gevolgen die voortkomen uit de veronachtzaming van alle harmonieuze verhoudingen die God van tevoren had beschikt.

3:1 De sprekende *slang* wordt plotseling en met weinig details in het verhaal naar voren gebracht. Er staat niets over zijn oorsprong anders dan dat het een van de *dieren van het veld* is. Hoewel de slang uiteindelijk wordt afgeschilderd als Gods vijand, zit de aanvankelijke inleiding vol van dubbelzinnigheid als we kijken naar zijn werkelijke natuur. Hoewel de korte aanduiding 'de listigste onder alle dieren' mogelijk op dreigend gevaar duidt, draagt de Hebreeuwse term 'arum' deze negatieve morele connotatie van de woorden 'listig' en 'sluw' niet. Op dezelfde manier kan de inleidende vraag van de slang nogal onschuldig hebben geklonken, hoewel die God welbewust verkeerd citeert door te zeggen: het paar *mag niet eten van alle bomen in de hof*. Zou de slang alleen maar verkeerd begrepen hebben wat God had gezegd? Op deze manier wordt de subtiel benadering van de slang naar de vrouw door de verteller onder woorden gebracht. Het is eveneens opmerkelijk dat de slang de persoonlijke Naam van God, Jahweh ('HEERE'), vermijdt te gebruiken als hij zich tot de vrouw richt. Hier treffen we alweer een aanwijzing dat zijn aanwezigheid in de hof een bedreiging vormt. Hoewel aanvankelijk zijn woorden bedrieglijk onschuldig lijken, laat zijn daaropvolgende

tegenspreken van God geen twijfel bestaan over motief en doel van de slang. De tekst geeft niet aan wanneer en hoe de slang slecht werd. Als de vertelling verdergaat, wordt het duidelijk dat hier meer dan een simpele slang aan het werk is. Een boze macht maakt gebruik van de slang (zie aant. bij v. 15). Zoals aangeduid door Gods verklaring dat 'al wat Hij gemaakt had ... zeer goed was' (1:31), is het duidelijk dat het kwaad de geschapen wereld binnenkwam op een onbekend moment nadat Gods scheppingswerk was voltooid. Bovendien doet niets in de Bijbel denken aan het eeuwige bestaan van het kwaad (zie aant. bij Jes. 14:12-15; Ezech. 28:11-19).

3:2-3 Het antwoord van de vrouw is in hoge mate de echo van het Goddelijke gebod uit 2:16-17 met betrekking tot de boom van de kennis (voor meer over de betekenis van het verbond, zie aant. bij 2:17), hoewel zij de boom niet duidelijk kan identificeren als de boom van de kennis van goed en kwaad, en er de opmerking aan toevoegt: *en hem niet aanraken*. Deze kleine afwijkingen zijn mogelijk bedoeld om al op dit moment aan te duiden dat de vrouw Gods bevelen ziet als openstaand voor menselijke aanpassing.

3:4-5 De slang spreekt niet alleen rechtstreeks het woord van God tegen, maar vervolgt met de vrucht voor te stellen als waard om te bemachtigen: door die te eten zal het paar *als God* zijn, *goed en kwaad kennend*. De ironie in de opmerkingen van de slang mag ons niet ontgaan. Het mensenpaar was in tegenstelling tot de slang gemaakt naar het beeld van God (1:26-27). Op deze manier zijn ze al als God. Bovendien worden zij, in het beeld van God, geacht autoriteit uit te oefenen over al de dieren van het veld, dus ook over de slang. Door de slang te gehoorzamen schenden zij echter het

vertrouwen dat God in hen stelde. Dit is niet alleen een daad van ongehoorzaamheid, het is een daad van verraad. Zij die bestemd waren om de aarde op Gods bevel te beheersen, rebelleren tegen hun Goddelijke Koning en gehoorzamen een van Zijn schepselen. *U zult zeker niet sterven*. Soms beweert men dat de slang gelijk heeft als hij deze dingen tegen het mensenpaar zegt, want zij 'sterven' niet direct. Adam blijft leven tot hij 930 jaar oud is (5:5). Verder worden hun ogen geopend (3:7) en God bevestigt in v. 22 dat 'de mens is geworden als één van Ons, omdat hij goed en kwaad kent'. Toch spreekt de slang maar halve waarheden: veel beloven, weinig geven. Hun ogen werden inderdaad geopend en ze komen iets aan de weet, maar alleen dat zij naakt zijn. Ze kennen goed en kwaad door ervaring, maar hun schuldgevoel maakt hen bang om God te ontmoeten: zij zijn slaaf geworden van de zonde. Aangezien zij niet ophouden fysiek te bestaan, worden zij verdreven uit het hof-heiligdom en Gods tegenwoordigheid. Afgesneden van de bron des levens en de boom des levens verkeren zij in het rijk van de dood. Wat zij buiten Eden ervaren, is niet het leven zoals God dat bedoelde, maar de geestelijke dood. Tevens begint het stervensproces van hun lichaam.

3:6 En de vrouw zag. Net als alle andere bomen in de hof was de boom van de kennis van goed en kwaad 'begerenswaardig om te zien en goed om van te eten' (2:9). De ironie is dat de slang op de een of andere manier de vrouw ontevreden gemaakt heeft over de toegestane bomen, door haar verlangen op deze ene te richten. Zijn dodelijke oproep aan haar is kennelijk de mogelijkheid *om er verstandig door te worden* (zie aant. bij 2:17) – wijs, echter niet in overeenstemming met de 'vreze des HEEREN' (Spr. 1:7; 9:10). *zij gaf ook wat aan haar man, die bij haar was.*

HET HEILIG EVANGELIE

NAAR DE BESCHRIJVING VAN JOHANNES

Inleiding op Johannes

Auteur en titel

Volgens de titel is dit evangelie geschreven door Johannes, en in het vervolg blijkt dat bedoeld is Johannes, de zoon van Zebedeüs. Blijkens het boek zelf was de auteur (1) een apostel (1:14; vgl. 2:11; 19:35), (2) een van de twaalf discipelen ('de discipel die Jezus liefhad'; 13:23; 19:26; 20:2; 21:20; vgl. 21:24-25), en wel (3) Johannes, de zoon van Zebedeüs (let op de samenwerking tussen 'de discipel die Jezus liefhad' en Petrus in 13:23-24; 18:15-16; 20:2-9; 21:2-23; vgl. Luk. 22:8; Hand. 1:13; 3:1-4:37; 8:14-25; Gal. 2:9). Gegevens uit de Vroege Kerk bevestigen dat het om de zoon van Zebedeüs gaat (bv. Irenaeus, *Tegen de ketters*, 3.1.2).

Tijd en plaats van ontstaan

Het boek is waarschijnlijk geschreven tussen de jaren 70 (de tempel verwoest) en 100 n.Chr. (Johannes' dood). Voor een nauwkeuriger datering zijn er onvoldoende gegevens. Een van de redenen voor een datering na het jaar 70 is de uitdrukking 'de zee van Tiberias' in 6:1 en 21:1 (die benaming voor de zee van Galilea was alleen tegen het einde van de 1e eeuw in zwang), de zinspeling in 21:19 op Petrus' martelaarschap (volgens informatie van kerkvaders was dat in 65/66) en het stilzwijgen over de Sadduceeën (na het jaar 70 geen Joodse partij meer). Ook wijzen gegevens uit de Vroege Kerk op de tijd na het jaar 70. Zo schrijft Clemens van Alexandrië: 'Toen nu Johannes, de laatste van allen, bemerkte dat [in de andere canonieke evangeliën] de zichtbare feiten waren medegedeeld, heeft hij ... een geestelijk evangelie geschreven' (aangehaald door Eusebius, *Kerkelijke Geschiedenis*, 6.14.7).

Dit evangelie is waarschijnlijk geschreven in Efeze in Klein-Azië (nu Turkije), in die tijd een van de belangrijkste steden van het Romeinse Rijk (Irenaeus, *Tegen de ketters*, 3.1.2; vgl. Eusebius, *Kerkelijke Geschiedenis*, 3.1.1). Maar het beoogde lezerspubliek overstijgt elke historische begrenzing.

Thema

Het thema van het Johannesevangelie is dat Jezus de beloofde Messias en de Zoon van God is. Door geloof in Jezus kunnen mensen eeuwig leven verkrijgen (vgl. 20:30-31).

Doel, aanleiding en achtergrond

Het Johannesevangelie is geschreven door de apostel Johannes, zoon van Zebedeüs, een Jood uit Judea en lid van de kerngroep van Jezus' discipelkring. De eerste lezers waren zowel Joden als heidenen in de Grieks-Romeinse maatschappij in en rondom Efeze aan het einde van de 1e eeuw n.Chr. Johannes houdt rekening met niet-Joodse lezers. Zo geeft hij vaak toelichting op Joodse gebruiken en aardrijkskundige namen in het land Israël, en vertaalt hij Aramese uitdrukkingen naar het Grieks (zie aant. bij 1:39). Ook dient hij Jezus aan als het vleesgeworden Woord tegen de achtergrond van het Griekse denken, waaronder het stoïcisme en de vroege gnostiek. Maar hij houdt ook rekening met Joodse lezers en toont aan dat Jezus de Joodse Messias is, de vervulling van veel oudtestamentische thema's, en de Zoon van God, gezonden door de Vader om de enige ware God te doen kennen en de mensheid verlossing te brengen.

De doelomschrijving in 20:30-31 wekt de indruk dat Johannes wilde evangeliseren. Uit de diepte van zijn onderricht blijkt echter dat hij zijn lezers niet alleen tot een zaligmakend geloof in Jezus wilde leiden, maar hen ook wilde laten groeien in een rijk, verdiept geloof. Zijn centrale stelling is dat Jezus de langverwachte Messias is en de Zoon van God en dat de mensen door geloof in Hem eeuwig leven hebben. Tot dit doel ordent hij verschillende Messiaanse tekenen die Jezus gedaan heeft en noemt hij een reeks getuigen over Jezus: de Schriften, Johannes de Doper, Jezus Zelf, God de Vader, de werken van Jezus, de Geest en Johannes zelf. Vermoedelijk heeft Johannes Jezus ook willen aandienen als de nieuwe tempel en het centrum van aanbidding voor Gods volk. Dit is met name het geval als het boek (zoals waarschijnlijk) is verschenen na het jaar 70, de verwoesting van de tempel van Jeruzalem.

Kernthema's

1. Jezus is God.	1:1-2, 18; 5:17-18; 8:58-59; 10:30-33; 20:28
2. Jezus was er al voor de schepping van de wereld.	1:1-2; 8:58; 17:5, 24
3. Jezus had bovennatuurlijke kennis.	1:49; 2:4, 19, 23-25; 3:14; 4:17-18; 6:51, 70; 8:28; 9:3; 10:15, 17-18; 11:4, 14; 12:24, 32; 13:10-11, 38; 21:18-19

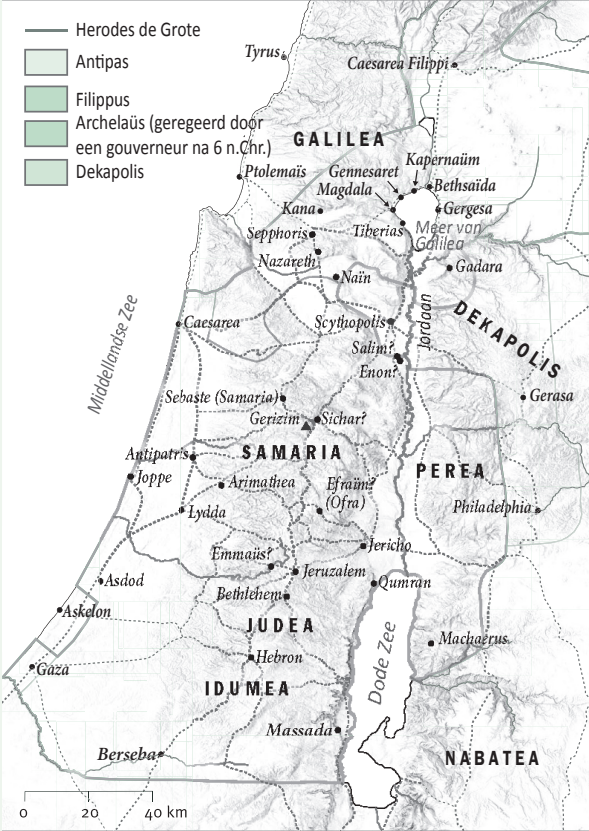
4. Jezus is de Messias en de Zoon van God.	1:36, 42, 50:50; 3:18; 4:25, 29; 5:25; 7:26, 27, 31, 41, 42; 9:22; 10:24, 36; 11:4, 27; 12:34; 19:7; 20:30-31
5. Jezus is de 'Ik ben'.	4:26; 6:20, 35, 48, 51; 8:12, 18, 24, 28, 58; 9:5; 10:7, 9, 11, 14; 11:25; 13:19; 14:6; 15:1; 18:5-6 (vgl. Ex. 3:14-15; Jes. 41:4; 43:10-13, 25; 45:18; 51:12; 52:6)
6. Jezus, de gezonden Zoon, is het evenbeeld van Zijn Zender.	3:17, 35-36; 5:19-26; 6:40; 8:35-36; 14:13; 17:1
7. Jezus is de vervulling van de Joodse feesten en instellingen, met inbegrip van de tempel.	1:29, 36; 2:14-22, m.n. v. 21; 4:23-24; 8:12; 9:5; 19:14
8. Jezus is de Gever van eeuwig leven.	1:4; 3:15-16, 36; 4:14, 36; 5:24, 26, 39-40; 6:27, 33, 35, 40, 47-48, 51, 53-54, 68; 8:12; 10:10, 25, 28; 11:25; 12:25, 50; 14:6; 17:2-3; 20:31
9. Jezus' tekenen laten zien dat Hij de Messias is (vgl. ook Jezus als de Messias en de Zoon van God, zie boven).	2:1-11, 13-22; 4:46-54; 5:1-15; 6:1-15; 9:1-41; 11:1-44
10. De getuigenissen over Jezus bevestigen dat Hij de Messias is.	1:7-8, 15, 19, 32, 34; 3:11, 32-33; 4:39; 5:31-39; 8:14, 18; 10:25; 15:26-27; 18:37; 19:35; 21:24
11. Vader, Zoon en Geest zijn één in Hun openbarings- en verlossingswerk.	14:17-18, 23, 26; 15:26; 20:21-22
12. Jezus' sterven is de basis van de zaligheid.	1:29; 3:14-15; 6:51-58; 10:15; 11:50-52; 12:24; 15:13
13. God is vrijmachtig wat betreft de zaligheid.	3:21; 5:21; 6:37-45, 64-65; 10:16, 26-30; 15:16; 17:2, 6, 9
14. Zaligheid wordt verkregen door geloof in Jezus als de Messias en de Zoon van God.	1:12; 3:15, 16; 5:24; 6:29, 35; 8:24; 11:25-27, 42; 12:44; 17:8, 21; 20:31
15. Gelovigen kunnen de zegeningen van de zaligheid reeds hier en nu in het huidige boze tijdperk ervaren.	3:18, 36; 4:23; 5:24; 6:39-40; 10:10, 26-29; 11:25-26
16. Gelovigen zijn geroepen Jezus' werk voort te zetten (vgl. ook Jezus als de gezonden Zoon, zie boven).	4:38; 15:16; 17:18; 20:21-22

Samenvatting van de heilsgeschiedenis

Jezus komt als God in het vlees (1:14), als Degene Die de Vader openbaart (14:9) en als de Messiaanse Koning (1:42, 50; 4:25; 6:15). Hij vervult het OT en zijn symbolen, met name de beloften van eeuwige zaligheid. De algehele vervulling komt met Zijn kruisiging en opstanding. (Zie voor een uitleg van de heilsgeschiedenis het Overzicht van de Bijbel, p. 10-14.)

Literaire kenmerken

Het voornaamste genre is evangelie, een combinatie van drie elementen: wat Jezus heeft gedaan,

De historische achtergrond van Johannes

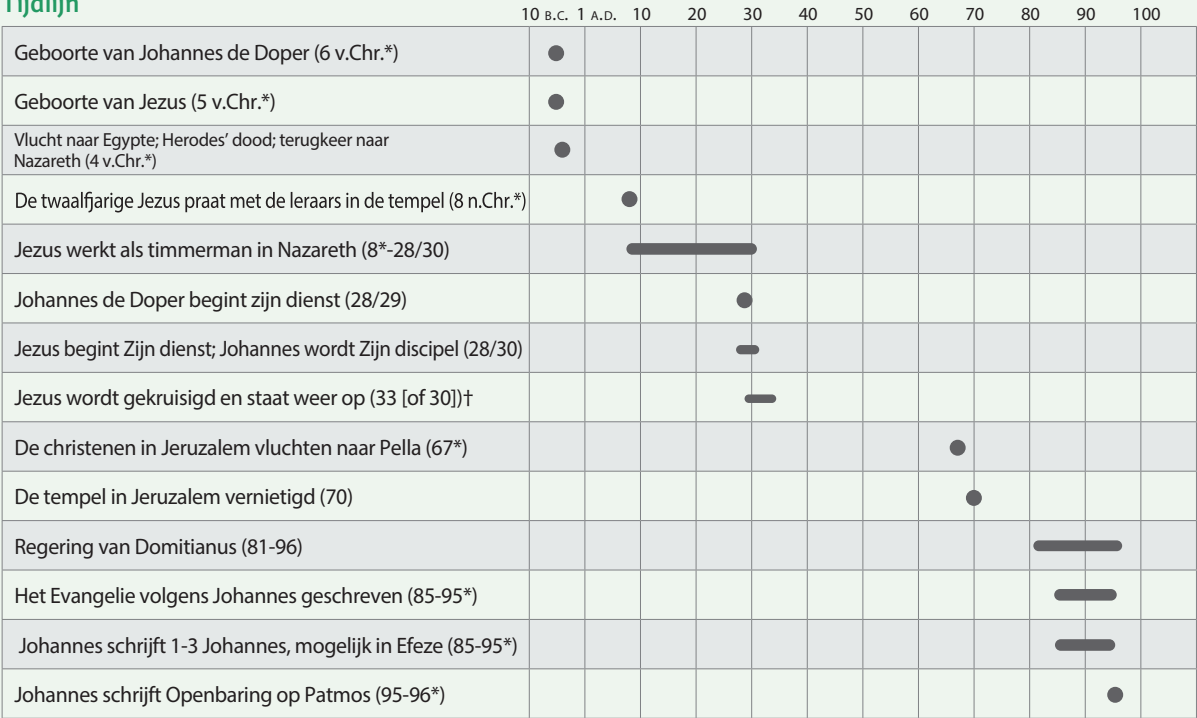
De gebeurtenissen in het Johannesevangelie vonden plaats in het land Israël, sinds 63 v.Chr. een deel van het Romeinse Rijk. De Romeinen hebben in 37 v.Chr. Herodes de Grote aangesteld als vazalkoning, hij regeerde tot zijn dood in 4 v.Chr. Na zijn dood hebben de Romeinen zijn koninkrijk onder zijn nazaten verdeeld. Het hoofdzakelijk heidense gebied van Dekapolis ('tien steden') was een losse confederatie van semiautonome steden onder het beheer van de Romeinse stadhouder van Syrië.

wat Jezus heeft gezegd (in toespraak en gesprek) en reacties van mensen. Hierbinnen hebben de gebruikelijke subgenres van evangelie een plaats: verhalen van roeping, erkenning en getuigenis; van conflicten, confrontaties en wonderen; toespraken en spreuken of uitspraken; verslagen van lijden, van opstanding en van verschijningen daarna.

Te midden van een rijkdom aan vertelling staan omvangrijke toespraken van Jezus. Daarin gebruikt Jezus in de optekening door Johannes veel symboliek, vooral over Zichzelf: Hij stelt Zichzelf voor als licht, brood, water en herder. Het eerste deel van het boek is opgebouwd rond zeven grote 'tekenen' die Jezus heeft verricht om aan te tonen dat Hij de Messias was (zie 2:1-11; 4:46-54; 5:1-15; 6:5-13; 6:16-21; 9:1-7; 11:1-44). Johannes legt dan vaak een verband tussen zo'n 'teken' of symbool en een daarmee corresponderende uitspraak van Jezus in een gesprek of een toespraak. Zo wordt de wonderbare spijziging van 6:1-13 gevolgd door Jezus' toespraak waarin Hij zegt dat Hij het Brood des levens is (6:25-40).

Aan literaire motieven is te noemen: (1) uitspraken die verkeerd worden opgevat: Jezus doet een uitspraak, een toehoorder vat die nodeloos letter-

Tijdslijn

* datum bij benadering; / betekent of/of; † zie De datering van Jezus' kruisiging, p. 1590-1592.

lijk op en Jezus legt de ware, geestelijke betekenis uit (in negen gevallen: 3:3-8; 4:10-15; 4:31-38; 6:47-58; 7:33-36; 8:21-30; 8:31-47; 8:56-58; 11:11-15); (2) gebeurtenissen of uitlatingen in drietallen (bv. driemaal verloochening van Jezus; drie kruiswoorden) en uitspraken in zevenvoud (waaronder de zeven grote tekenen en zeven 'Ik ben'-uitspraken van Jezus; zie aant. bij 2:11; 6:35); en (3) sterke contrasten in het hele boek (bv. licht/duisternis, leven/dood, tijdelijk/eeuwig, ziekte/genezing, liefde/haat).

Overzicht

- I. PROLOOG: HET VLEESGEWORDEN WOORD (1:1-18)
- II. DE TEKENEN VAN DE MESSIAS (1:19-12:50)
 - A. Het getuigenis van Johannes de Doper en de eerste week van Jezus' dienstwerk (1:19-2:11)
 - B. Jezus' dienstwerk in Jeruzalem, Judea, Samaria en onder heidenen (2:12-4:54)

- C. Toenemende Joodse tegenstand, nog meer tekenen (5:1-10:42)
- D. Het laatste Avondmaal: het teken bij uitstek, en de gevolgen (11:1-12:19)
- E. Heidenen komen naderbij, Joden verwerpen de Messias (12:20-50)
- III. AFSCHIEDSTOESPRAAK EN LIJDENSGESCHIEDENIS (13:1-20:31)
 - A. Reiniging en toerusting van de nieuwe Messiaanse gemeenschap en Jezus' slotgebed (13:1-17:26)
 - B. Jezus' gevangenneming, lijden, dood en begrafenis (18:1-19:42)
 - C. Jezus' opstanding en verschijningen, de uitzending van Zijn discipelen (20:1-29)
 - D. Doelomschrijving: Jezus is de Messias, de Zoon van God (20:30-31)
- IV. EPILOOG: DE DIENST VAN PETRUS EN VAN DE DISCIPEL DIE JEZUS LIEFHAD (21:1-25)

Het vleesgeworden Woord

1 In ^ahet begin was het Woord en het Woord was ^bbij God en het Woord was God.

^{2c}Dit was in het begin bij God.

^{3d}Alle dingen zijn door het *Woord* gemaakt, en zonder dit *Woord* is geen ding gemaakt dat gemaakt is.

^{4e}In *het Woord* was het leven en ^fhet leven was het licht van de mensen.

^{5g}En het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen.*

^{6h}Er was een mens door God gezonden; zijn naam was Johannes.

⁷Hij kwam tot een getuigenis, om van het licht te getuigen, opdat allen door hem geloven zouden.

⁸Hij was het licht niet, maar *was gezonden* om van het licht te getuigen.

⁹ⁱDit was het waarachtige licht, dat in de wereld komt en ieder mens verlicht.

¹⁰Hij was in de wereld ^jen de wereld is door Hem ontstaan en de wereld heeft Hem niet gekend.

¹¹Hij kwam tot het Zijne, maar de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.

^{12k}Maar allen die Hem aangenomen hebben, hun heeft Hij macht gegeven kinderen van God te worden, *namelijk* die in Zijn Naam geloven;

¹³die niet uit bloed, niet uit de wil van vlees en ook niet uit de wil van een man, maar uit God geboren zijn.

^{14l}En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond ^m(en wij hebben Zijn heerlijkheid gezien, een heerlijkheid als van de Eniggeborene van de Vader), ⁿvol van genade en waarheid.

1:5 begrepen - Of: gegrepen.

^aSpr. 8:22; 1 Joh. 1:1 ^b1 Joh. 1:2 ^cJoh. 17:5 ^dGen. 1:3; Ps. 33:6; Efez. 3:9; Kol. 1:16; Hebr. 1:2 ^eJoh. 5:26; 1 Joh. 5:11

^fJoh. 8:12; 9:5; 12:46 ^gJoh. 3:19 ^hVers 33; Mal. 3:1; Matt. 3:1; Mark. 1:2, 4; Luk. 3:3; 7:27 ⁱJoh. 8:12; 9:5; 12:46 ^jHebr. 1:2; 11:3

^kJes. 56:5; Rom. 8:15; Gal. 3:26; 2 Petr. 1:4; 1 Joh. 3:1 ^lJes. 7:14; Matt. 1:16; Luk. 1:31; 2:7 ^mMatt. 17:2; 2 Petr. 1:17 ⁿKol. 1:19; 2:9

1:1-18 Proloog: Het vleesgeworden Woord. In de proloog dient Johannes Jezus aan als het van eeuwigheid levende en nu in het vlees verschenen Woord (v. 1, 14) en als de eniggeboren Zoon van de Vader, terwijl Hijzelf ook God is (v. 1, 18). Hij toont Gods openbaring en verlossing in en door Jezus als het hoogtepunt van de heilsgeschiedenis, nadat God eerder door Mozes de wet had gegeven (v. 17), in tabernakel en tempel te midden van Zijn volk had gewoond (v. 14) en de voorloper Johannes de Doper had gezonden (v. 6-8, 15). De proloog introduceert ook veel belangrijke thema's die later worden uitgewerkt, zoals Jezus als het leven (v. 4), het licht (v. 5-9) en de waarheid (v. 14, 16-17), de gelovigen als Gods kinderen (v. 12-13), en de verwerping van Jezus door de wereld (v. 10-11).

1:1 In het begin was het Woord klinkt als de openingszin van Genesis: 'In het begin schiep God de hemel en de aarde.' In v. 14 zal Johannes het Woord vereenzelvigen met Jezus, maar eerst gaat hij uit van Jezus' bestaan in de eeuwigheid bij God. Het begrip 'het Woord' (Gr. *logos*) drukt Gods openbaring over Zichzelf of Zijn spreken uit en heeft een rijke achtergrond in het o.t. Gods Woord richt iets uit: Hij spreekt en de schepping komt tot stand (Gen. 1:3, 9; Ps. 33:6; 107:20; Jes. 55:10-11). En door Zijn spreken communiceert Hij persoonlijk of rechtstreeks met Zijn volk (bv. Gen. 15:1). Johannes laat ook merken hoe ver dit begrip 'het Woord' verheven is boven het Griekse begrip 'woord' (*logos*) als de onpersoonlijke rede die het heelal zou hebben geordend. **en het Woord was bij God** wijst op een interpersoonlijke relatie van het Woord 'bij' God, maar dan geeft **en het Woord was God** aan dat dit Woord Dezelfde is als de God Die 'in het begin' het heelal heeft geschapen. Dit zijn de bouwstenen van het dogma van de Drie-eenheid: de enige ware God bestaat in meer dan één Persoon, Die een onderlinge relatie heb-

ben, en Die altijd bestaan hebben. Vanaf de tijd van de kerkvaders (Arius, ca. 256-336 n.Chr.) tot nu toe (Jehova's Getuigen) hebben mensen beweerd dat 'het Woord was God' alleen maar betekent dat Jezus 'een god' is in plaats van 'God', omdat het Griekse woord voor 'God' (*Theos*) hier geen bepalend lidwoord heeft. Maar deze gedachte is o.a. bestreden door E.C. Colwell (1901-1974), een geleerde op het gebied van de Griekse taal: volgens een door hem gepubliceerde grammaticale regel (1933) houdt in het Grieks het ontbreken van een lidwoord niet zonder meer onbepaaldheid in (in dit geval 'een god'). Dat houdt in dat hier uit het verband moet blijken wat de betekenis van *Theos* is, en in dit geval blijkt duidelijk dat deze 'God' over Wie Johannes schrijft ('het Woord') de enige ware God is, Die alles heeft geschapen (zie ook Joh. 1:6, 12, 13, 18 voor andere voorbeelden van *Theos* zonder bepalend lidwoord, met duidelijk de betekenis 'God').

1:3 Alle dingen. Het gehele universum. Behalve God is alles wat bestaat geschapen, naast God bestaat niets wat eeuwig is. **door het Woord gemaakt.** De gehele Bijbel spreekt ervan dat God de Vader Zijn scheppingswerk heeft verricht door de Zoon (vgl. 1 Kor. 8:6; Kol. 1:16; Hebr. 1:2). Dit vers sluit de gedachte uit dat het Woord (of de Zoon, Joh. 1:14) geschapen is, want dan had de Vader het Woord alleen moeten scheppen, terwijl Johannes juist zegt: **zonder dit Woord is geen ding gemaakt dat gemaakt is.**

1:4-5 Ook de begrippen **leven**, **licht** en **duisternis** zijn ontleend aan Genesis (vgl. Gen. 1:3-5, 14-18, 20-31; 2:7; 3:20; vgl. ook Jes. 9:1; 42:6-7; 49:6; 60:1-5; Mal. 4:2; Luk. 1:78-79). Jezus als 'het Licht' heeft de duistere wereld ware kennis en morele reinheid gebracht, en het licht van de aanwezigheid van God Zelf (vgl. Joh. 8:12; 1 Joh. 1:5).

1:7-9 licht. Zie aant. bij v. 4-5. **getuigen.** Zie aant. bij 5:31-47.

1:11 Johannes schakelt van **het Zijne** (Zijn schepping) over naar **de Zijnen** (de Joden). Het is een van de hoofdpunten van het Evangelie dat de Joden de Messias hebben verworpen ondanks alle overtuigende bewijzen dat Jezus de Messias is, met name Zijn 'tekenen' (zie vooral 12:37-40).

1:12-13 Hem aangenomen. 'Aannemen' betekent niet alleen met je verstand feiten over Jezus aanvaarden, maar ook ons in een persoonlijke relatie aan Hem onderwerpen. **Zijn Naam** betekent alles wat waar is over Hem, en daarmee geheel Zijn Persoon. **die ... geloven** (Gr. *pisteuō eis*) houdt persoonlijk vertrouwen in. **niet uit bloed ... maar uit God geboren.** Geen fysieke geboorte, etnische afkomst of menselijke inspanning kan mensen tot kinderen van God maken, maar alleen Gods bovennatuurlijk werk (8:41-47; vgl. 3:16). Zodoende kunnen niet alleen Joden, maar ook heidenen Gods kinderen worden (11:51-52; vgl. 10:16). Zie ook 3:3-8. **allen ... heeft Hij macht gegeven ... die ... geloven.** Lid worden van Gods familie door aanneming tot Zijn kind wordt voortgegaan door het zaligmakend geloof.

1:14 En het Woord geeft een vervolg aan de openingszin in v. 1. **vlees geworden** wil niet zeggen dat het Woord is opgehouden God te zijn, maar dat het óók de menselijke natuur heeft aangenomen (vgl. Filipp. 2:6-7). Dit is het meest wonderbaarlijke feit van de wereldsgeschiedenis: de eeuwige, almachtige, alomtegenwoordige, oneindig heilige Zoon van God heeft de menselijke natuur aangenomen en onder de mensen geleefd als iemand Die in één Persoon tegelijk God en mens was. **onder ons gewoond.** Lett. 'Zijn tent opgeslagen' (Gr. *skēnoō*), een zinspel op Gods wonen onder de Israëlieten in de tabernakel (vgl. Ex. 25:8-9; 33:7). Tot dusver had God Zijn tegenwoordigheid aan Zijn volk geopenbaard in de tabernakel en de tempel. Nu gaat Hij onder Zijn volk verblijf houden in het vleesgeworden

^{15a}Johannes getuigt van Hem en heeft geroepen: Hij was het van Wie ik zei: Hij Die na mij komt, is vóór mij geworden, want Hij was *er* eerder dan ik.

¹⁶En ^buit Zijn volheid hebben wij allen ontvangen, en *wel* genade op genade.

^{17c}Want de wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid zijn er door Jezus Christus gekomen.

^{18d}Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, ^eDie in de schoot van de Vader is, Die heeft *Hem* ons verklaard.

Johannes de Doper

¹⁹En dit is ^fhet getuigenis van Johannes, toen de Joden priesters en Levieten uit Jeruzalem stuurden om hem te vragen: Wie bent u?

²⁰En ^ghij beleed en ontkende het niet, maar hij beleed: Ik ben de Christus niet.

²¹En zij vroegen hem: Wat dan? Bent u Elia? En hij zei: Ik ben *het* niet. Bent ^hu de Profeet? En hij antwoordde: Nee.

²²Zij zeiden dan tegen hem: Wie bent u, opdat wij antwoord kunnen geven aan hen die ons gestuurd hebben; wat zegt u van uzelf?

²³Hij zei: ⁱIk ben de stem van een die roept in de woestijn: Maak de weg van de Heere recht, zoals Jesaja, de profeet, gesproken heeft.

²⁴En zij die gestuurd waren, behoorden tot de Farizeeën,

²⁵en zij vroegen hem: Waarom doopt u dan, als u de Christus niet bent, en Elia niet, en evenmin ^jde Profeet?

^aVers 26, 30; Matt. 3:11; Mark. 1:7; Luk. 3:16 ^bKol. 2:10 ^cEx. 20:1 enz ^dEx. 33:20; Deut. 4:12; Joh. 6:46; 1 Tim. 6:16; 1 Joh. 4:12
^eMatt. 11:27 ^fJoh. 5:33 ^gJoh. 3:28; Hand. 13:25 ^hDeut. 18:18 ⁱJes. 40:3; Matt. 3:3; Mark. 1:3; Luk. 3:4 ^jDeut. 18:18

Woord, Jezus Christus (vgl. Joh. 1:17). Zo was de komst van Christus de vervulling van de oudtestamentische symboliek van Gods wonen bij de mensen in tabernakel en tempel. Nadien zou Christus door de Heilige Geest de gemeente (1 Kor. 3:16) en het lichaam van de christen (1 Kor. 6:19) tot een tempel maken. De uitspraken over Gods *heerlijkheid* zien terug op oudtestamentische vermeldingen van de tegenwoordigheid van Gods heerlijkheid bij Godsverschijningen, in de tabernakel of in de tempel (bv. Ex. 33:22; Num. 14:10; Deut. 5:22). *de Eniggeborene van de Vader*. Jezus is de 'Zoon van God', niet in die zin dat Hij geschapen of geboren zou zijn (zie Joh. 1:3), maar als de Zoon Die in alle opzichten gelijk is aan Zijn Vader, in een Vader-Zoonverhouding met God de Vader. Het Griekse woord voor 'Eniggeborene' (*monogenēs*) betekent 'enig in zijn soort, uniek'. Met hetzelfde woord wordt ook Izak in Hebr. 11:17 Abrahams 'eniggeborene' genoemd (in tegenstelling tot Ismaël; vgl. Gen. 22:2, 12, 16). Dus eigenlijk zou 'de Enige' een betere vertaling zijn dan 'de Eniggeborene'. Over *genade en waarheid*, zie Joh. 1:16-17.

1:15 getuigt. Zie aant. bij 5:31-47. *Hij was er eerder dan ik.* Zie aant. bij 1:1.

1:16-17 genade. Gods onverdiende gunst brengt zegen en blijdschap. *de genade en de waarheid.* Waarschijnlijk een weerklink van de Hebreeuwse begrippen 'goedertierenheid en trouw' (*chesed* en '*emet*') in Ex. 34:6 (vgl. Ex. 33:18-19). Daar ziet de uitdrukking op Gods verbondstrouw aan Zijn volk Israël. Johannes verkondigt dat Gods verbondstrouw zijn uiterste uitdrukking hierin heeft gevonden, dat God Zijn unieke Zoon heeft gezonden, Jezus Christus (zie aant. bij Joh. 1:14). Het verschil is niet dat de wet van Mozes slecht was en Jezus goed is. Zowel de uitvaardiging van de wet als de komst van Christus is een cruciaal feit in de heilsgeschiedenis. In de wet heeft God genadig Zijn wezen geopenbaard en rechtvaardige geboden aan het volk Israël gegeven, maar Jezus is de definitieve openbaring van Gods genade en waar-

heid. Hij gaat Abraham (8:53), Jakob (4:12) en Mozes (5:46-47; vgl. 9:28) te boven.

1:18 Niemand heeft ooit God gezien. Althans niet geheel (vgl. 6:46). Wel hebben enkelen in het ot deelopenbaringen van God gezien. God zien in Christus zou veel beter zijn (zie 14:6). *de eniggeboren Zoon* (met hetzelfde woord voor 'eniggeboren' als in 1:14 met de betekenis 'enig, uniek'). Zo staat het in sommige oude handschriften, maar in de oudste staat 'de enige God', of: 'de Enige, Die God is'. Volgens die handschriften noemt Johannes, evenals in v. 1, twee verschillende Personen 'God'. Johannes sluit de proloog af door te benadrukken wat hij in v. 1 heeft geschreven: Jezus als het Woord is God, en Hij heeft God aan de mensheid geopenbaard en verklaard.

1:19-12:50 De tekenen van de Messias. De eerste helft van het Johannesevangelie verhaalt hoe Jezus aantoonde dat Hij de Messias was door verschillende, door Johannes geselecteerde 'tekenen' (vgl. 20:30-31), zoals het veranderen van water in wijn (2:1-11), vele tekenen in Jeruzalem (2:23; vgl. 7:31; 9:16; 11:47), de genezing van de zoon van de hoveling (4:46-54) en van een verlamde (5:1-15), een wonderlijke spijziging (6:1-15), de genezing van een blindgeborene (9:1-41) en de opwekking van Lazarus (11:1-44; vgl. 12:18). (Over Johannes' gebruik van het woord 'tekenen', zie Inleiding: Literaire kenmerken.) Dit gedeelte eindigt met een opmerking over de verwerping van de Messias door het Joodse volk (12:36b-37).

1:19-2:11 Het getuigenis van Johannes de Doper en de eerste week van Jezus' dienstwerk. Dit inleidend gedeelte van het Johannesevangelie verhaalt de eerste week van Jezus' dienstwerk. Johannes de Doper noemt Hem 'het Lam van God' (1:29, 36), Zijn eerste discipelen volgen Hem (1:37-52) en Hijzelf verricht Zijn eerste 'teken' (zie Inleiding: Literaire kenmerken) door water in wijn te veranderen in Kana (2:1-11).

1:19 getuigenis. Zie aant. bij 5:31-47. *de Joden.* Deze uitdrukking komt in dit

evangelie 68 keer voor, soms positief (4:22) of neutraal (2:6), maar meestal als aanduiding van Jezus' vijandige Joodse tegenstanders onder de leiders en hun volgelingen. Het betekent gewoonlijk niet alle Joden; Jezus, Johannes de Doper en Johannes zelf waren immers ook Jood. Johannes wil de Joodse lezers van zijn tijd ervan doordringen dat de tegenstand van veel Joodse leiders tegen Jezus al aan het begin van Zijn dienstwerk is begonnen, maar dat dit vele andere Joden er niet van heeft weerhouden Hem te volgen. Op veel plaatsen in Johannes lijkt 'de Joden' gewoon een verkorte omschrijving te zijn van 'de Joden die Jezus tegenstonden' (zie ook aant. Hand. 9:23). *Jeruzalem.* Zie Jeruzalem in de tijd van Jezus, p. 1658-1659.

1:20-21 Johannes ontkent dat hij de Christus is (vgl. v. 8, 15; 3:28), of Elia of de Profeet. *de Christus.* Zie aant. bij 1:42. Van *Elia*, die niet is gestorven (2 Kon. 2:11), verwachtte men dat hij in de eindtijd zou terugkeren (Mal. 4:5) en 'alles herstellen' (Matt. 17:11; vgl. Luk. 1:17). Johannes de Doper leek wel op Elia in zijn sobere leefwijze (Matt. 3:4; vgl. 2 Kon. 1:8), maar hij ontkende Elia te zijn. (Jezus daarentegen, met Zijn diepere kennis, zag in hem de vervulling van de profetie over Elia; vgl. Matt. 11:14.) De komst van *de Profeet* is voorzeggd door Mozes in Deut. 18:15, 18 (vgl. Hand. 3:22; 7:37) en in Jezus' tijd verwachtte men die (Joh. 6:14; 7:40). Johannes ontkende ook deze Profeet te zijn (al was hij wel een profeet, zie Matt. 11:11-14; Joh. 10:40-41).

1:23 Johannes is *de stem van een die roept in de woestijn*, naar Jesaja's profetie (Jes. 40:3; vgl. Matt. 3:3; Mark. 1:3; Luk. 3:4). Die boodschapper van God moest door bekering en Gods oordeel te prediken, de weg bereiden voor *de Heere*, de God van het ot (de HEERE Zelf), om door de woestijn heen naar Zijn volk te komen.

1:24 Farizeeën. Een relatief kleine maar hoogst invloedrijke groep Joden, die uiterst nauwgezette naleving van de wet predikte (bestaande uit de geboden van het ot, uitgebreid met hun omvangrijke buitenbijbelse overleveringen) als het middel om gerechtigheid voor God

²⁶ Johannes antwoordde hun: Ik ^adoop met water, maar midden onder u staat Hij Die u niet kent.
²⁷ Hij is het Die na mij komt, Die vóór mij geworden is, bij Wie ik het niet waard ben de riem van Zijn sandalen los te maken.
²⁸ Dit gebeurde in Bethabara, aan de overkant van de Jordaan, waar Johannes doopte.
²⁹ De volgende dag zag Johannes Jezus naar zich toe komen en hij zei: ^bZie het Lam van God, Dat de zonde van de wereld wegneemt!
³⁰ Hij is het van Wie ik gezegd heb: Na mij komt een Man Die voor mij geworden is, want Hij was *er* eerder dan ik.
³¹ En ik kende Hem niet, maar opdat Hij aan Israël geopenbaard zou worden, daarom ben ik gekomen om te dopen met het water.
³² ^cEn Johannes getuigde: Ik heb de Geest zien neerdalen uit de hemel als een duif, en Hij bleef op Hem.
³³ En ik kende Hem niet, maar Hij Die mij gezonden heeft om te dopen met water, Die had tegen mij gezegd: Op Wie u de Geest zult zien neerdalen en op Hem blijven, ^dDie is het Die met de Heilige Geest doopt.
³⁴ En ik heb gezien en getuigd dat Hij de Zoon van God is.

De eerste discipelen

³⁵ De volgende dag stond Johannes *daar* weer met twee van zijn discipelen.
³⁶ En toen hij Jezus zag lopen, zei hij: ^eZie, het Lam van God!

DE EERSTE WEEK VAN JEZUS' DIENST

Dag 1	Getuigenis van Johannes de Doper over Jezus	1:19-28
Dag 2	Johannes de Doper ontmoet Jezus	1:29-34
Dag 3	Johannes de Doper verwijst discipelen naar Jezus	1:35-40
Dag 4	Andreas brengt zijn broer Petrus naar Jezus	1:41-43
Dag 5	Roeping van Filippus en Nathanaël	1:44-52
Dag 6		
Dag 7	De bruiloft in Kana	2:1-11

³⁷ En de twee discipelen hoorden hem *dat* zeggen en zij volgden Jezus.
³⁸ En toen Jezus Zich omkeerde en zag dat zij volgden, zei Hij tegen hen:
³⁹ Wat zoekt u? En zij zeiden tegen Hem: Rabbi (wat vertaald wil zeggen: Meester), waar woont U?
⁴⁰ Hij zei tegen hen: Kom en zie! Zij kwamen en zagen waar Hij woonde en bleven die dag bij Hem. En het was ongeveer het tiende uur.
⁴¹ Andreas, de broer van Simon Petrus, was een van de twee die het van Johannes gehoord hadden en Hem gevolgd waren.
⁴² Deze vond als eerste zijn eigen broer Simon en zei tegen hem: Wij hebben de Messias gevonden, wat vertaald wordt als de Christus.
⁴³ En hij leidde hem tot Jezus. Jezus keek hem aan en zei: U bent Simon, de zoon van Jona; u zult Kefas ^fgenoemd worden, wat vertaald wordt *met* Petrus.

^a Matt. 3:11; Mark. 1:7; Luk. 3:16; Hand. 1:5; 11:16; 19:4 ^b Vers 36; Jes. 53:5, 7 ^c Matt. 3:16; Mark. 1:10; Luk. 3:22 ^d Matt. 3:11 ^e Vers 29; Ex. 12:3; Jes. 53:7; Hand. 8:32 ^f Matt. 16:18

te bereiken en Zijn gunst te verdienen. Veel Farizeeën bestreden Jezus (zie Matt. 23:1-36, waar Jezus hun schijnheiligheid veroordeelt), maar sommigen volgden Hem (Joh. 3:1-5; 7:50; 19:38-40; vgl. Hand. 23:6; Filipp. 3:5). Zie aant. bij Matt. 3:7.

1:27 sandalen. Er bestaan uit de oudheid veel tekeningen van Joden uit verschillende tijdperken die leren sandalen met veters droegen. Uit deze periode zijn ook enkele archeologische vondsten van sandalen gedaan (bv. in de 'Brievengrot' in de woestijn van Judea).

1:28 Johannes doopte. Vgl. Luk. 3:3. De doop van Johannes was een uiterlijk teken van reiniging dat het innerlijk berouw over zonden reflecteerde (zie Matt. 3:6; vgl. de latere christelijke doop, Matt. 28:19; Rom. 6:3; 1 Petr. 3:21). **Bethabara**, lett. 'veerhuis', **aan de overkant van de Jordaan.** Vgl. Joh. 3:26; 10:40. In oudere handschriften staat 'Bethanië', maar daarmee is dan een andere plaats bedoeld dan Bethanië bij Jeruzalem, waar Lazarus is opgewekt (vgl. 11:1, 18).

1:29 Vgl. v. 36. **De volgende dag.** Zie aant. bij 2:1. **Jezus** vervult door Zijn offer de symboliek van het paaslam en van andere oudtestamentische offers (Lev. 1:1-5:19; 1 Kor. 5:7; Efez. 5:2; Hebr. 10:1-14). Verlossing door het bloed van een lam was een voor-

afbeelding van de komst van Jezus als **het Lam van God** om door Zijn dood Gods volk definitief te behouden. Zijn dood zou hen verlossen van de dood, van de zonde en van de satan (Kol. 1:13-14; Hebr. 2:14-15). Zie ook Jes. 53:7 en andere teksten in het OT over offers voor zonden (Gen. 22:8; Lev. 14:25; 16:15-22). Deze lamsymboliek zou later haar hoogtepunt bereiken in Johannes' visioen van Jezus als het apocalyptische, zegevierende Lam, Dat wereldwijd oordeel en overwinning zou brengen (Openb. 5:6-13; 7:17; 21:22-23; 22:1-3). **de zonde van de wereld wegneemt.** Dit wijst op Jezus' plaatsvervangende offerdood om Gods toorn te stillen door Zijn boetedoening voor de zonde (Zijn verzoening; vgl. Rom. 3:25; Hebr. 2:17; 1 Joh. 2:2; 4:10; en aant. bij 1 Petr. 2:24; 3:18).

1:31 ik kende Hem niet. Waarschijnlijk bedoelt Johannes de Doper dat hij, voordat hij het in v. 32-33 genoemde teken zag, niet wist dat Jezus de Messias was.

1:32-34 Johannes zag de Geest niet alleen op Jezus **neerdalen**, maar ook **op Hem blijven** (vgl. 3:34), als teken van Zijn zalving door God. In het OT kwam de Geest over mensen om hen in staat te stellen een bepaalde door God opgelegde taak te vervullen. Maar Jesaja voorzegde dat de Messias te allen tijde

vervuld zou zijn met de Geest (Jes. 11:2; 61:1; vgl. Luk. 4:18). Jezus is God Zelf, de tweede Persoon van de Drie-eenheid, in een eeuwige Vader-Zoonverhouding met God de Vader (vgl. Joh. 5:18; 17:5; Gal. 4:4). Zie aant. bij Joh. 5:31-47.

1:36 het Lam van God. Zie aant. bij v. 29.

1:39 Rabbi (wat vertaald wil zeggen: Meester). Een van de zeven Hebreeuws/ Aramese termen die Johannes als auteur voor zijn lezers heeft vertaald.

1:41 Andreas ... een van de twee. De naam van de tweede staat er niet bij. Dat was waarschijnlijk Johannes, de zoon van Zebedeüs (zie Inleiding: Auteur en titel).

1:42 Messias (Hebr.) en **Christus** (Gr.) betekent allebei 'gezalfd' (gewoonlijk gezalfd door God). In het NT en in het vroege jodisme vat de uitdrukking 'Messias' veel oudtestamentische verwachtingen samen van een komende 'Gezalfd' Die Gods volk zou leiden, leren en verlossen, met name de beloofde grote Koning en Redder uit het geslacht van David (zie bv. 2 Sam. 7:5-16; Ps. 110:1-4; Jes. 9:5-6).

1:43 Kefas. Aramees voor 'rots' (vgl. Matt. 16:16-18; vgl. ook aant. bij Joh. 1:39). In de bijbelse tijd veranderde God vaak iemands naam om zijn speciale roeping aan te duiden, zoals bij Abram (Abraham) en Jakob (Israël); zie Gen. 17:5; 32:28.

JEZUS IS GOD: SCHRIFTWOORDEN WAARIN JEZUS WORDT GENOEMD MET HET GR. *THEOS* ('GOD')

Joh. 1:1	In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was <i>God</i> .
Joh. 20:28	En Thomas antwoordde en zei tegen Hem: Mijn Heere en mijn <i>God</i> !
Rom. 9:5	Tot hen behoren de vaderen, en uit hen is, wat het vlees betreft, de Christus voortgekomen, Die <i>God</i> is, boven alles, te prijzen tot in eeuwigheid. Amen!
Tit. 2:13	... terwijl wij verwachten de zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van de grote <i>God</i> en onze Zaligmaker, Jezus Christus.
Hebr. 1:8	maar tegen de Zoon zegt Hij: Uw troon, o <i>God</i> , bestaat in alle eeuwigheid. De scepter van Uw koninkrijk is een scepter van het recht.
2 Petr. 1:1	Simeon Petrus, een dienstknecht en apostel van Jezus Christus, aan hen die een even kostbaar geloof ontvangen hebben als wij, door de gerechtigheid van onze <i>God</i> en Zaligmaker, Jezus Christus:

Filippus en Nathanaël

⁴⁴ De volgende dag wilde Jezus weggaan naar Galilea en Hij vond Filippus en zei tegen hem: Volg Mij.
⁴⁵ ^aFilippus nu kwam uit Bethsaïda, uit de stad van Andreas en Petrus.
⁴⁶ Filippus vond ^bNathanaël en zei tegen hem: Wij hebben *Hem* gevonden ^cover Wie Mozes in de wet geschreven heeft, en ook de profeten, *namelijk* Jezus, de zoon van Jozef, uit Nazareth.

^a Joh. 12:21 ^b Joh. 21:2 ^c Gen. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Deut. 18:18; 2 Sam. 7:12; Jes. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1 enz. Jer. 23:5; 33:14; Ezech. 34:23; Dan. 9:24; Zach. 6:12; 9:9 ^d Gen. 28:12

1:44 Galilea. Zie aant. bij Mark. 1:9.
1:45 Bethsaïda. Zie aant. bij Luk. 9:10.
1:46 Nathanaël. Ook genoemd in 21:2. Dit zal de voornaam zijn van Bartholomeüs (Bar-Tholomeüs of 'Zoon van Tholomeüs'). Hij wordt in de synoptische evangeliën in één adem genoemd met Filippus (Matt. 10:3; Mark. 3:18; Luk. 6:14).
de wet ... de profeten. Gebruikelijke aanduiding van de Joodse Schriften (d.w.z. het ot) als geheel (bv. Matt. 5:17; 7:12).
1:47 Nazareth komt in het ot niet voor. Klein stadje met in Jezus' tijd niet meer dan 2000 inwoners. Zie aant. bij Luk. 1:26.
1:49 zag Ik u. Jezus geeft hier blijk van bovennatuurlijke kennis en betoont Zich daarmee de Messias. **vijgenboom.** Zie aant. bij Mark. 11:13-14.
1:50 Zoon van God wijst Jezus aan als de in het ot voorzeggde Messias (2 Sam. 7:14; Ps. 2:7; zie aant. bij Joh. 1:14). Ook **Koning van Israël** is in het ot een benaming van de Messias (bv. Zef. 3:15). Beide benamingen komen naast elkaar voor in Matt. 27:42-43.
1:52 Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u is een plechtige verklaring om het gezag en het belang van Jezus' uitspraken te beklemtonen. In dit evangelie komt de uitdrukking 25 keer voor. Hier is 'u' beide keren meervoud. **de hemel geopend ... en de engelen van God opklimmen en neerda-**

len herinnert aan het verhaal van Jakob in Gen. 28 (zie m.n. v. 12). Jezus zal een heerlijker weg zijn om bij God te komen dan de hemelse ladder waarop engelen heen en weer klommen tussen God en Jakob (Gen. 28:12; vgl. Hebr. 10:19-20). Elke plaats waar Jezus is, wordt een nieuw 'Bethel' waar God geopenbaard wordt.
de Zoon des mensen. Jezus is niet alleen 'een mensenzoon' zoals ieder mens; Hij noemt Zich herhaaldelijk (in de evangeliën 85 keer) 'de Zoon des mensen': de grootste Mensenzoon van alle tijden. Dit is een Messiaanse titel, toegekend aan de mysterieuze Goddelijk/menselijke figuur van Dan. 7:13-14 ('Iemand als een Mensenzoon'), aan Wie eeuwige heerschappij zou worden verleend over alle volken op aarde (vgl. Matt. 26:64). De Zoon des mensen zal worden 'verhoogd' aan het kruis (zie aant. bij Joh. 3:14). Hij zal Goddelijke openbaring geven (6:27) en zal met eindtijdgezag optreden (5:27; 9:39).
2:1 de derde dag. Dat is twee dagen na Jezus' ontmoeting met Nathanaël (1:44-52). Nu wordt de beschrijving van Jezus' daden in een hele week voortgezet (zie 'de volgende dag' in 1:29, 35, 44). **Kana in Galilea.** Uit archeologisch onderzoek op de site bij Khirbet-Kana (13 km ten noorden van Nazareth) is gebleken dat dit de meest waarschijnlijke ligging van

de Romeinse stad Kana is geweest. Er is een aanzienlijke hoeveelheid Romeinse potscherven opgegraven, wat blijk geeft van een periode van Romeinse bezetting. Het was een belangrijk punt aan de weg van Ptomelais naar Magdala.
2:3 Het is feest en de wijn is op. Dit is te zien als een symbool van de geestelijke dorheid van het judaïsme van de 1e eeuw, vooral tegen de oudtestamentische achtergrond waarin wijn (maar nooit dronkenschap) gold als teken van vreugde en van Gods zegen (Ps. 104:15; Spr. 3:10; vgl. Matt. 26:29).
2:4 Jezus' antwoord aan Zijn moeder – **Vrouw** – en de daaropvolgende vraag is beleefde afstandelijkheid. **Mijn uur is nog niet gekomen.** In Johannes betekent 'uur' het tijdstip waarop Jezus' verlossingswerk wordt voltooid in Zijn verzoenend sterven: Zijn kruisiging (zie 7:30; 8:20; 12:23, 27; 13:1; 17:1; ook aant. bij 7:30). Op dit punt van Zijn dienstwerk kiest Jezus i.v.m. het heersende misverstand over de komende Messias ervoor Zich nog niet aan Israël te openbaren (al verricht Hij wel tal van Messiaanse 'tekenen'; zie aant. bij 2:11). Zelfs dit wonder verricht Hij in stilte. In vergelijking met de andere evangeliën legt Johannes minder nadruk op Jezus' openbare dienst en meer op Zijn dienstbetoon aan individuele mensen.

⁴⁷ En Nathanaël zei tegen hem: Kan uit Nazareth iets goeds komen? Filippus zei tegen hem: Kom en zie.
⁴⁸ Jezus zag Nathanaël naar Zich toe komen en zei over hem: Zie, werkelijk een Israëliet in wie geen bedrog is.
⁴⁹ Nathanaël zei tegen Hem: Vanwaar kent U mij? Jezus antwoordde en zei tegen hem: Voordat Filippus u riep, toen u onder de vijgenboom was, zag Ik u.
⁵⁰ Nathanaël antwoordde en zei tegen Hem: Rabbi, U bent de Zoon van God, U bent de Koning van Israël.
⁵¹ Jezus antwoordde en zei tegen hem: Omdat Ik tegen u gezegd heb: Ik zag u onder de vijgenboom, geloof u. U zult grotere dingen zien dan deze.
⁵² En Hij zei tegen hem: Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u *allen*: ^dVan nu af zult u de hemel geopend zien en de engelen van God opklimmen en neerdalen op de Zoon des mensen.

De bruiloft in Kana

2 En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galilea; en de moeder van Jezus was daar.
² En Jezus was ook voor de bruiloft uitgenodigd, en Zijn discipelen.
³ En toen er een tekort aan wijn ontstond, zei de moeder van Jezus tegen Hem: Zij hebben geen wijn *meer*.
⁴ Jezus zei tegen haar: Vrouw, wat heb Ik met u *te doen*? Mijn uur is nog niet gekomen.
⁵ Zijn moeder zei tegen de dienaars: Wat Hij ook tegen u zal zeggen, doe *het*.

⁶ En daar waren zes stenen watervaten neergezet, ^avolgens het reinigingsgebruik van de Joden, elk met een inhoud van twee of drie metreten.*

⁷ Jezus zei tegen hen: Vul de watervaten met water. En zij vulden ze tot aan de rand.

⁸ En Hij zei tegen hen: Schep *er* nu *iets uit* en breng het naar de ceremoniemeester; en zij brachten het.

⁹ Toen nu de ceremoniemeester het water geproefd had, dat wijn geworden was – hij wist niet waar *de wijn* vandaan kwam, maar de dienaars die het water geschept hadden, wisten het – riep de ceremoniemeester de bruidegom.

¹⁰ En hij zei tegen hem: Iedereen zet eerst de goede wijn voor, en wanneer men er goed van gedronken heeft, daarna de mindere; u hebt de goede wijn tot nu bewaard.

¹¹ Dit heeft Jezus gedaan als begin van de tekenen, te Kana in Galilea, en Hij heeft Zijn heerlijkheid geopenbaard; en Zijn discipelen geloofden in Hem.

¹² Daarna ging Hij naar Kapernaüm, Hij, Zijn moeder, Zijn broers en Zijn discipelen; en zij bleven daar niet veel dagen.

De tempelreiniging

¹³ En het Pascha van de Joden was nabij en Jezus ging naar Jeruzalem.

^{14b} En Hij trof in de tempel *mensen* aan die runderen, schapen en duiven verkochten, en de geldwisselaars die daar zaten.

ZEVEN TEKENEN DIE JEZUS AANWIJZEN ALS DE MESSIAS
De eerste helft van het Johannesevangelie verhaalt hoe Jezus aantoon dat Hij de Messias is aan de hand van zeven door Johannes geselecteerde tekenen (vgl. 20:30-31):

Jezus verandert water in wijn	2:1-11
Hij geneest de zoon van een hoveling	4:46-54
Hij geneest een verlamde	5:1-15
Jezus spijzigt een menigte	6:5-13
Hij loopt over het water*	6:16-21
Hij geneest een blindgeborene	9:1-7
Hij wekt Lazarus op uit de dood	11:1-44

* Johannes noemt dit niet met zoveel woorden een teken

¹⁵ En nadat Hij een gesel van touwen gemaakt had, dreef Hij ze allen de tempel uit, ook de schapen en de runderen. En het geld van de wisselaars wierp Hij *op de grond* en de tafels keerde Hij om.

¹⁶ En Hij zei tegen hen die de duiven verkochten: Neem deze dingen vanhier weg, maak niet het huis van Mijn Vader tot een huis van koophandel.

¹⁷ En Zijn discipelen herinnerden zich dat er geschreven is: ‘De ijver voor Uw huis heeft mij verslonden.

¹⁸ Toen antwoordden de Joden en zeiden tegen Hem: ^dWelk teken laat U ons zien dat U *het recht hebt* deze dingen te doen?

¹⁹ Jezus antwoordde en zei tegen hen: ^eBreek deze tempel af en in drie dagen zal Ik hem laten herrijzen.

2:6 metreten - Een metreet komt overeen met ruim 39 liter.

^a Mark. 7:3 ^b Matt. 21:12; Mark. 11:15; Luk. 19:45 ^c Ps. 69:10 ^d Matt. 12:38; 16:1; Mark. 8:11; Luk. 11:29; Joh. 6:30 ^e Matt. 26:61; 27:40; Mark. 14:58; 15:29

2:6 zes stenen watervaten. Archeologen hebben in Jeruzalem en elders grote, kelkvormige stenen vaten uit deze tijd gevonden, uit omvangrijke steenblokken gehouwen.

2:11 tekenen. Wonderen die Jezus kenbaar maken als Messias en als Zoon van God, om ongelovigen tot geloof te brengen – wat Johannes ook van dit teken getuigt: *Zijn discipelen geloofden in Hem* (vgl. v. 23). *begin.* Blijkbaar heeft Jezus als kind en als jongvolwassene geen wonderen verricht (zoals veel apocriefe ‘evangelien’ buiten het NT beweren), maar als een gewoon mens geleefd en Zijn Goddelijke natuur verborgen gehouden (vgl. 7:5). Bij elk door Johannes beschreven wonder ligt het accent op de wijze waarop het ‘teken’ Jezus doet kennen als de Messias (vgl. 12:37-40; 20:30-31), en op het uitzonderlijke van zo’n wonder. Zo maakt Hij wijn in grote hoeveelheid en van uitstekende kwaliteit (2:6, 10), Hij geneest de zoon van de hoveling op grote afstand enkel door de kracht van Zijn woord (4:47, 49-50), Hij geneest iemand die al 38 jaar ziek is (5:5), voedt een grote menigte (6:13), maakt iemand ziende die blindgeboren is (9:1-2) en wekt Lazarus op nadat deze vier dagen in het graf heeft gelegen (11:17, 39). *Zijn heerlijkheid geopenbaard.* Dit wonder

openbaart de heerlijkheid van Jezus als de vrijmachtige Schepper en Heerser over de materie, en als de genadige God Die overvloedig in de behoeften van Zijn volk voorziet (vgl. 1:14).

2:12-4:54 Jezus’ dienstwerk in Jeruzalem, Judea, Samaria en onder heidenen. Jezus’ optreden in Jeruzalem begint met de reiniging van de tempel. Hs. 2 en 3 geeft hoofdzakelijk aandacht aan twee ontmoetingen: met iemand uit de Joodse gevestigde godsdienstige orde (Nicodemus, 3:1-21) en iemand uit de Samaritaanse religie (de Samaritaanse vrouw, 4:1-26). Dit gedeelte eindigt met Jezus’ hulp aan een heidense hoveling (4:43-54).

2:12 ging Hij. Lett. ‘daalde af’, Kana lag in de heuvels en Kapernaüm aan de zee van Galilea. *Kapernaüm* lag ca. 26 km noordoostelijk van Kana, het was in één dag goed te bereiken (zie aant. bij Mark. 1:21). Sinds de arrestatie van Johannes de Doper was Kapernaüm Jezus’ thuisbasis (Matt. 4:12-13; Luk. 4:28-31; vgl. Matt. 9:1).

2:13-22 De eerste grote confrontatie met de Joodse leiders in het Johannesevangelie vindt plaats bij Jezus’ tempelreiniging kort voor het Joodse Pascha. (De synoptische evangeliën vermelden een tempelreiniging kort voor de kruisiging; zie Mark. 11:15-19 par.) Door de tempel te reinigen toont Jezus een profetische ijver

voor Gods huis (Joh. 2:17; vgl. Ps. 69:10). Het vormt een voorafschaduw van het oordeel over de Joodse leidlieden, die de aanbidding hadden laten onttaarden in commercie, wat bidden in de tempel bemoeilijkt (zie aant. bij Joh. 2:14).

2:14 tempel (Gr. ‘*ieron*’) betekent hier het tempelcomplex als geheel, inclusief de voorhof voor de heidenen, te onderscheiden van het eigenlijke tempelgebouw (Gr. *naos*), waar niet-Joden niet mochten komen. Door de verkoop van *runderen, schapen en duiven* verleenden handelaars, evenals *geldwisselaars*, dienst aan reizigers van ver, waardoor mensen ter plaatse offerdieren konden kopen in plaats van die van huis te moeten meenemen. Maar door hun bedrijf in het tempelcomplex uit te voeren, verstoorden ze de aanbidding van niet-Joodse Godvereerders (zie aant. bij 12:20), waarmee ze het doel van de tempel in de weg stonden.

2:19 zal Ik hem laten herrijzen. Hieruit blijkt dat Jezus Zelf aandeel zal hebben aan Zijn opstanding uit de dood; andere verzen geven te kennen dat de Vader en de Heilige Geest er ook bij betrokken zijn (zie Hand. 2:24; Rom. 6:4; 1 Kor. 6:14; Gal. 1:1; Efez. 1:20; ook Rom. 1:4; 8:11; en aant. bij Joh. 10:17). Jezus zegt later dat Hij ‘de Opstanding en het Leven’ is (11:25).

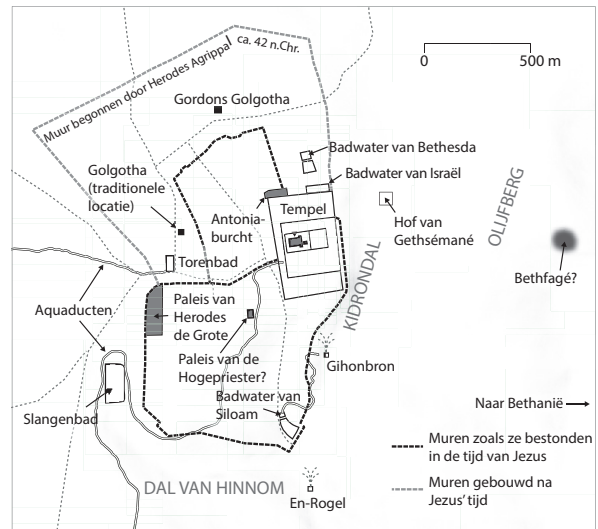
Jezus' reis door Samaria

Op hun terugtocht van Jeruzalem naar Galilea volgden Jezus en Zijn discipelen de kortste route en reisden door Samaria. Halverwege stopten ze voor een rustpauze in Sichar, een dorp dicht bij de voormalige stad Sichem (die in de tijd van het NT niet meer bestond). Hier sprak Jezus bij een bron met een Samaritaanse vrouw.

²⁰ De Joden zeiden dan: Zesenvestig jaar is *aan* deze tempel gebouwd, en *Ů* zult hem in drie dagen laten herrijzen?

²¹ Maar Hij sprak over de tempel van Zijn lichaam.

²² Toen Hij dan uit de doden was opgewekt, ^aherinnerden Zijn discipelen zich dat Hij dit tegen hen gezegd had en geloofden zij de Schrift en het woord dat Jezus gesproken had.

Jeruzalem ten tijde van Jezus

Herodes de Grote en zijn opvolgers hebben de stad Jeruzalem en de tempel vernieuwd. Publieke badhuizen werden voorzien van water door de Gihonbron en door twee aquaducten die water van wel 11 km verderop naar de stad aanvoerden. Bethfagé en Bethanië lagen aan de oostelijke helling van de Olijfberg, ten oosten van Jeruzalem. Zie ook Jeruzalem in de tijd van Jezus, p. 1658-1659.

²³ En toen Hij in Jeruzalem was op het Pascha, tijdens het feest, geloofden velen in Zijn Naam, toen zij Zijn tekenen zagen die Hij deed.

²⁴ Maar Jezus Zelf vertrouwde Zichzelf aan hen niet toe, omdat Hij hen allen kende,

²⁵ en omdat Hij *het* niet nodig had dat iemand van de mens getuigde, ^bwant Hij wist Zelf wat in de mens was.

Het gesprek met Nicodemus

3 En er was een mens uit de Farizeeën; zijn naam was ^cNicodemus, een leider van de Joden.

^{2d} Deze kwam 's nachts naar Jezus en zei tegen Hem: Rabbi, wij weten dat U van God gekomen bent als leraar, want ^eniemand kan deze tekenen doen die U doet, ^fals God niet met hem is.

³ Jezus antwoordde en zei tegen hem: Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Als iemand niet opnieuw geboren wordt, kan hij het Koninkrijk van God niet zien.

⁴ Nicodemus zei tegen Hem: Hoe kan een mens geboren worden als hij oud is? Hij kan toch niet voor

^a Luk. 24:8 ^b 1 Sam. 16:7; 1 Kron. 28:9; Ps. 7:10; 103:14; Jer. 11:20; 17:10; 20:12; Joh. 6:64

^c Joh. 19:39 ^d Joh. 7:50; 19:39 ^e Joh. 9:16, 33 ^f Hand. 10:38

2:20 Zesenvestig jaar. De bouw van de **tempel** in engere zin (Gr. *naos*; zie aant. bij v. 14) door Herodes de Grote heeft geduurd van 20/19 v.Chr. tot 18/17 v.Chr., maar het gehele tempelcomplex (Gr. *ieron*) is pas gereedgekomen in 66 n.Chr. Sommige geleerden kiezen voor een andere vertaling: 'Deze tempel (Gr. *naos*) is zesenvestig jaar geleden gebouwd.' Dat zou leiden tot de datering van deze uitspraak in het jaar 29/30, want er is geen 'jaar o' geweest (zie De datering van Jezus' kruisiging, p. 1590-1592).

2:23-25 Deze verzen vormen een inleiding op Jezus' gesprek met Nicodemus in hs. 3.

geloofden en **vertrouwde Zichzelf aan hen niet toe** is in het Grieks een woordspeling (beide gebruiken het werkwoord *pisteuō*). **Hij hen allen kende.** Een bevestiging van Jezus' Goddelijke alwetendheid. Zijn kennis van het hart van mensen blijkt in Zijn gesprekken met Nicodemus en met de Samaritaanse vrouw in hs. 3 en 4.

3:1 leider van de Joden. Lid van het Sanhedrin, de Joodse Raad voor bestuurszaken.

3:2 Nicodemus kwam naar Jezus toe, en wel **'s nachts**, iets wat verder in Johannes de symbolische bijmaak heeft van

geestelijke duisternis (9:4; 11:10; 13:30; maar niet 21:3). Als 'de leraar van Israël' (3:10) Jezus **Rabbi** ('Meester') noemt, wijst dat op respect, vooral omdat bekend was dat Jezus geen rabbijnse opleiding had genoten (vgl. 7:15). Bij **tekenen** zal Nicodemus hebben gedacht aan de vele wonderen van Jezus in Jeruzalem (vgl. 2:23).

3:3-6 Dit gesprek over wedergeboorte geeft een vervolg aan de eerdere uitspraak over 'kinderen van God' die 'uit God geboren zijn' (1:12-13; vgl. 8:39-58; 11:51-52). **geboren wordt uit water en Geest.** Er is een geestelijke geboorte nodig, die van zonde reinigt en

de tweede keer in de schoot van zijn moeder ingaan en geboren worden?

⁵ Jezus antwoordde: Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u:

^a Als iemand niet geboren wordt uit water en Geest, kan hij het Koninkrijk van God niet binnengaan.

^{6b} Wat uit het vlees geboren is, is vlees; en wat uit de Geest geboren is, is geest.

⁷ Verwonder u niet dat Ik tegen u gezegd heb: U moet opnieuw geboren worden.

⁸ De wind waait waarheen hij wil en u hoort zijn geluid, maar u weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat; zo is *het* met iedereen die uit de Geest geboren is.

⁹ Nicodemus antwoordde en zei tegen Hem: ^c Hoe kunnen deze dingen gebeuren?

¹⁰ Jezus antwoordde en zei tegen hem: Bent u de leraar van Israël en weet u deze dingen niet?

^{11d} Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Wij spreken over wat Wij weten en getuigen van wat Wij gezien hebben, en toch neemt u ^e Ons getuigenis niet aan.

¹² Als Ik aardse dingen tegen u zei en u niet gelooft, hoe zult u geloven als Ik hemelse dingen tegen u zeg?

¹³ En ^fniemand is opgevaren naar de hemel dan Hij Die uit de hemel neergedaald is, *namelijk* de Zoon des mensen, Die in de hemel is.

^{14g} En zoals Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, ^hzo moet de Zoon des mensen verhoogd worden,

¹⁵ opdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, ⁱmaar eeuwig leven heeft.

^{16j} Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, ^kopdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.

^{17l} Want God heeft Zijn Zoon niet in de wereld gezonden opdat Hij de wereld zou veroordelen, maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden.

^{18m} Wie in Hem gelooft, wordt niet veroordeeld, maar wie niet gelooft, is al veroordeeld, omdat hij niet geloofd heeft in de Naam van de eniggeboren Zoon van God.

¹⁹ En ⁿdit is het oordeel, dat het licht in de wereld gekomen is, en de mensen hebben de duisternis liefgehad, meer dan het licht, want hun werken waren slecht.

^a Tit. 3:5 ^b Rom. 8:5 ^c Joh. 6:52 ^d Joh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:24 ^e Vers 32 ^f Joh. 6:62; Efz. 4:9
^g Num. 21:9; 2 Kon. 18:4 ^h Joh. 8:28; 12:32 ⁱ Vers 36 ^j Rom. 5:8; 8:31; 1 Joh. 4:9 ^k Vers 36; Luk. 19:10;
^l 1 Joh. 5:10 ^m Luk. 9:56; Joh. 9:39; 12:47; 1 Joh. 4:14 ⁿ Joh. 5:24; 6:40, 47; 20:31 ^o Joh. 1:5

herscheping en vernieuwing brengt. 'Water' heeft hier niet te maken met de natuurlijke geboorte, en waarschijnlijk ook niet met de doop. De achtergrond is vermoedelijk Ezech. 36:25-27, waar God belooft: 'Ik zal rein water op u sprenkelen en u zult rein worden ... Dan zal Ik u een nieuw hart geven ... Ik zal Mijn Geest in uw binnenste geven.' Zie verder over *opnieuw geboren worden* 1 Joh. 2:29; 3:9; 4:7; 5:1, 4, 18. Het *Koninkrijk van God*, zo vaak genoemd in de andere evangeliën, komt in Johannes alleen voor in 3:3, 5 (zie Joh. 18:36 over Jezus' Koninkrijk).

3:7-8 Met de verandering van 'u' enkelvoud in *tegen u gezegd* naar het 'u' meervoud in *U moet opnieuw geboren worden*, bedoelt Jezus waarschijnlijk Nicodemus en zijn medeleden van de Joodse Raad (vgl. 'wij' in v. 2), maar in feite omvat het meervoud alle mensen: iedereen 'moet opnieuw geboren worden'. *wind* en *Geest* zijn in het Grieks en het Hebreeuws hetzelfde woord.

3:10 de leraar van Israël. Als vooraanstaand leidsman had Nicodemus Jezus moeten kunnen begrijpen, want dit nieuwe leven staat als herleving beschreven in Ezech. 37, en het nieuwe hart in Deut. 30:6; Jer. 31:33; en Ezech. 36:26.

3:11-12 aardse dingen. Waarschijnlijk bedoelt Jezus hiermee Zijn onderwijs over de nieuwe geboorte, die plaatsvindt in iemand op aarde. Als een leraar als Nicodemus dat niet eens begrijpt, kan Jezus hem geen diepere waarheden vertellen. *u* is de tweede keer in v. 11 en alle vier keren in v. 12 in het Grieks meervoud.

3:13 opgevaren naar de hemel betekent waarschijnlijk: 'permanent toegang gekregen tot Gods raadslagen in de hemel'. *uit de hemel neergedaald* betekent niet

dat Jezus als alomtegenwoordig Goddelijk Persoon alle gemeenschap met de Vader heeft verlaten, maar dat Hij Zijn activiteit nu op aarde verricht als iemand Die zowel God als mens is.

3:14 verhoogd. Dit is de eerste van drie uitspraken in Johannes dat de Zoon des mensen zal worden 'verhoogd' (vgl. 8:28; 12:32). Het heeft telkens de voor Johannes typerende dubbele betekenis (zie aant. bij 4:10; 8:24; 11:50-51; 19:19; vgl. ook 3:7-8), het verwijst dus (a) naar Jezus' dood en (b) naar Zijn opstanding en verheffing tot heerlijkheid in de hemel (vgl. Hand. 2:33; 5:31). *slang in de woestijn*. Zie Num. 21:9; maar vgl. ook Jes. 52:13.

3:16 Dit is de bekendste samenvatting van het Evangelie in heel de Bijbel. *Want* legt verband met v. 15 en legt uit wat het mogelijk heeft gemaakt dat iemand 'eeuwig leven heeft' (v. 15), d.w.z. geloof in Christus. *zo lief heeft God de wereld gehad* was een wonderbaarlijke uitspraak. Het OT en andere Joodse geschriften spraken alleen over Gods liefde voor Zijn volk Israël. Maar Gods liefde voor 'de wereld' opent de mogelijkheid van eeuwig leven voor 'ieder die in Hem gelooft' (v. 15). Gods liefde voor de wereld was niet zomaar een stemming, zij heeft aanleiding gegeven tot een specifieke daad: Hij heeft *Zijn eniggeboren Zoon gegeven*. Dit legt Johannes elders zo uit, dat God Hem als mens 'in de wereld gezonden' heeft (v. 17) om te lijden en te sterven en de straf voor de zonden te dragen (zie aant. bij 1 Joh. 2:2; vgl. Rom. 3:25). Over 'eniggeboren Zoon', zie aant. bij Joh. 1:14. Gods doel bij het zenden van Zijn Zoon was Zijn gave van eeuwig leven toegankelijk te maken voor *ieder die in Hem gelooft*, d.w.z. ieder die persoonlijk op Hem zijn

vertrouwen stelt (zie aant. bij 11:25). *niet verloren gaat*. NL bij het eeuwig oordeel. Het tegenovergestelde is *eeuwig leven* hebben, het leven van eeuwige vreugde en onmetelijke zegen in Gods nabijheid. Wie 'geloofd in' Christus *heeft* dat 'eeuwig leven' en ervaart de zegeningen ervan nu al; hoewel niet ten volle, wel in betekenisvolle mate.

3:17 Zijn Zoon ... gezonden. Johannes omschrijft Jezus bij voorkeur als de door de Vader 'gezonden' Zoon (zie ook v. 34-36; 5:19-26; 6:40; 8:35-36; 14:13; 17:1). In de Joodse samenleving gold de regel dat een gezondene gelijkwaardig was aan zijn zender (Misjna, *Berachot*, 5:5; vgl. Joh. 13:16, 20). Jezus is de Gezondene bij uitstek (vgl. 9:7). In 20:21-22 zendt Hij vervolgens Zijn discipelen (zie aant. aldaar). Voor gezondenen geldt (zowel voor Jezus als voor Zijn navolgers) dat opdracht, gezag en boodschap afkomstig zijn van de Zender, niet van de gezondene zelf. Dit vers ziet op Christus' eerste komst. Bij Zijn tweede komst zal Hij komen als Rechter (5:27-29).

3:18 Wie *niet gelooft*, niet zijn vertrouwen op Hem stelt, staat niet neutraal of positief tegenover God. Hij staat *al veroordeeld* tegenover God om zijn zonden, omdat hij niet gelooft in Gods oplossing voor zijn schuld: *de eniggeboren Zoon van God*. Dit vers weerspreekt ook de bewering dat een oprechte aanhanger van een of andere godsdienst eeuwig leven bij God kan hebben (vgl. 14:6; Hand. 4:12; Rom. 10:13-17; 1 Tim. 2:5-6; over gelovigen in het OT die naar Christus uitzagen, zie Joh. 8:56; Rom. 4:1-24; Hebr. 11:13, 26).

3:19-21 Dit is een uitwerking van wat de proloog zegt over de duisternis en het ongeloof van de wereld (1:5, 10-11).